ISSN 1846-3827

Grb i Zastava

Glasnik Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva
Broj 17, Godina IX.
Zagreb, svibanj 2015.
Bulletin of the Croatian Heraldic & Vexillological Association
Number 17, Volume IX, Zagreb, May 2015

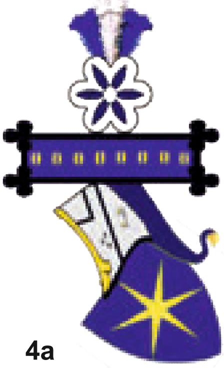
1a
Ban Pavle Šubić
1245-1312

2a
Ban Stjepan II.
Kotromanić
1320-1353

3a
Ban Stjepan II.

4a
Ban Stjepan II.

7
Ban Stjepan II.

10a
Kralj Tvrtko I.
Ban 1353-1377
Kralj 1377-1391

16a
Kralj Tvrtko II.
1404-1409

18
Kralj Stjepan
Ostoja
1398-1404 i
1409-1418

20b
Kralj Tvrtko II.
(ponovo)
1421-1443

22
Kralj Stjepan
Tomaš
1443-1461

24
Kralj Stjepan
Tomašević
1461-1463

Brokatni mrtvački pokrov kralja Tvrtka I. Kotromanića, detalj. Uokolo: Rekonstrukcije grbova bosanskih banova i kraljeva. Vidi str. 6-11.

***Brocade shroud of King Tvrtko I Kotromanić**, detail. Around: reconstructed coats of arms of Bosnian bans and kings. See pp. 6-11.*

ISSN 1846-3827
9 771846 382001

Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo osnovano je 2006. godine. HGZD je član
Croatian Heraldic & Vexillological Association is established in 2006. HGZD is a member of
Fédération Internationale des Associations Vexillologiques
Confédération Internationale de Généalogie et d'Héraldique

UVODNIK EDITORIAL

Dragi čitatelju,

Novi broj GiZ-a je pred Vama. Ovaj put nešto manji broj članaka nego inače. Naime, tako se desilo da smo dobili nekoliko priloga koji su ponešto duži od našeg uobičajenog formata pa smo imali izbor ili objavljivati ih u nastavcima ili ovako. Nadam se da ćete se složiti da je ovo bio bolji izbor.

Kao što smo navikli, i u ovom broju očekujemo Galovićev prilog o značajnim hrvatskim heraldičarima. Naš dugogodišnji suradnik iz BiH pripremio je zanimljiv pregled srednjovjekovne bosanske heraldike. Naša tajnica nastavlja s prilozima o heraldičkoj povijesti njezinog Omiša. Kolega iz Zadra pripremio je kratko predstavljanje jedne zanimljive vojne oznake, a meni se pružila prilika da „uguram" i svoja dva kraća priloga o aktualnim veksilološkim temama. Vjerujem da će se za svakog naći ponešto zanimljivo.

Molim članove da podmire svoje godišnje obaveze, jer je to jedini način da osiguramo kontinuitet izlaženja.

Nadam se da ćete uživati čitajući GiZ,

Željko Heimer

Dear Reader,

A new issue of GiZ is before you – this time with a somewhat smaller number of articles than usual. As it happened, we received several papers which were longer than our ordinary format, so we had to choose whether to issue them in chapters or in full, like this. I hope you will agree that in full was the better choice.

As usual, we feature a Galović paper on another meritorious Croatian heraldist. Our long-time collaborator from Bosnia-Herzegovina has prepared an interesting review of the medieval Bosnian heraldry. Our secretary continues her run of articles on the heraldic history of her city of Omiš. A colleague from Šibenik presents us with a brief article on an interesting military insignia, and I got the chance to "squeeze in" two shorter articles on actual vexillological issues. I believe all readers will find something of interest.

With a plea to members to settle their annual commitments, being the only way for us to ensure the continuity of publication,

I hope you will enjoy reading GiZ,

Željko Heimer

SADRŽAJ
CONTENTS

Suradnici u ovom broju ***Authors in this issue***

Matea Brstilo Rešetar, prof. povijesti i povijesti umjetnosti, kustosica Zbirke heraldike i sfragistike Hrvatskog povijesnog muzeja Zagreb, tajnica HGZD-a,

Marin Buovac, diplomirani arheolog i profesor njemačkog jezika i književnosti, kustos, član Kulturnog vijeća Grada Zadra, administrativni tajnik HSP AS Zadarske županije, marin.buovac@zd.t-com.hr

Tomislav Galović, doc. dr. sc., prof. povijesti i dipl. arhivist, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, voditelj seminara Pomoćne povijesne znanosti, član Predsjedništva HGZD-a, tgalovic@ffzg.hr

Željko Heimer, bojnik dr. sc., predsjednik HGZD-a, Zagreb, urednik stranica *the Flags and Arms of the Modern Era*, http://zeljko-heimer-fame.from.hr, zheimer@gmail.com

Adi Mirojević, magistar mikrobiologije, proučava grbove i zastave, s posebnim osvrtom na područje Bosne i Hercegovine, adi_miroje06@hotmail.com

Grb i Zastava
Glasnik Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva
Bulletin of the Croatian Heraldic & Vexillological Association

IMPRESSUM

Grb i Zastava
Glasnik Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva

Broj **17**, Godina **IX.** Zagreb **svibanj 2015.**
ISSN1846-3827
Urednik i engleski prijevod: **Željko Heimer**
Predsjedništvo HGZD:
Željko Heimer, predsjednik; **Dubravka Peić Čaldarović**, potpredsjednica; **Matea Brstilo Rešetar**, tajnica; **Tijana Trako Poljak**, **Tomislav Galović**.
Engleska lektura: **Ted Kaye,** North American Vexillologic Association

Cijena broja 35 kn, za inozemstvo 7 €.
Godišnja pretplata (2 broja): 60 kn, za inozemstvo 12 €.
Za članove HGZD - besplatno.
Narudžbe na **Leykam international, Ilica 42, HR-10000 Zagreb** ili na **info@leykam-international.hr**
Izdavač:
Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo
Pazinska 50
HR-10110 Zagreb
E-mail: **hgzd@hgzd.hr**
Web: http://**www.hgzd.hr**
IBAN **HR2323600001101905988**
OIB **21212575148**
Naklada ovog broja: **200 komada**
Tisak: **Denona d.o.o.**
Prilozi za "Grb i Zastavu" dobrodošli su. Članci, fotografije i ostalo mogu se dostaviti izdavaču u pisanom ili tiskanom obliku, u elektroničkom obliku ili kao privici elektroničkom poštom. Materijali se ne vraćaju.
Stavovi i mišljenja izneseni u glasilu su autorski, i ne predstavljaju stavove i mišljenja uredništva ni HGZD. Iako se HGZD trudi da su podaci izneseni u glasilu točni, Društvo ne garantira njihovu točnost i ne preuzima nikakvu materijalnu ni moralnu odgovornost za štetu koja bi zbog njih nastala.
Ovaj broj zaključen je 30. svibnja 2015.

Tomislav Galović

Leksikon hrvatske heraldike – hrvatski heraldičari (7)

Branko Fučić (1920. – 1999.)

Lexicon of Croatian Heraldry – Croatian Heraldists (7)

Hrvatski povjesničar umjetnosti i kulture, slavist, teolog te heraldičar **Branko Fučić** rođen je na otoku Krku, 8. rujna 1920. godine, u selu **Bogovići** u **Dubašnici**. Majka **Marijana** rođ. **Povitzer** bila je domaćica, a otac **Šime** (1892. – 1954.) meštar/učitelj i poznati enigmatičar. Zbog očevog službenog premještaja 1922. obitelj živi u **Generalskom Stolu** odnosno od 1927. u **Zagrebu** gdje on i njegova dva brata, **Mladen** i **Drago**, započinju osnovnu školu. Školovanje potom nastavlja u **Gornjogradskoj velikoj gimnaziji** (tj. Četvrtoj realnoj gimnaziji). Nakon mature 1938. godine odlučuje se za studij slikarstva na **Umjetničkoj akademiji** u Zagrebu gdje stječe osjećaj za lijepim i crtačku vještinu. No, taj studij ipak – nezadovoljan samim sobom kao slikarom – prekida i 1939. upisuje **Mudroslovni fakultet** (današnji Filozofski fakultet) na kojem diplomira 10. ožujka 1944. godine iz *Grupe za Poviest umjetnosti i kulture (XXV – dvadeset i pete)*, tj. skupine predmeta – razdio A (prvi stručni predmet): *Poviest umjetnosti i kulture s klasičnom arheologijom*; razdio B (drugi stručni predmet): *Hrvatska poviest*; i razdio C (pomoćni predmet): *Obća poviest i Talijanski jezik*. Doktorirao je 1965. pri **Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani** tezom *Srednjovjekovno zidno slikarstvo u Istri*.

Kao apsolvent jedno vrijeme radi u **Gipsoteci** u Zagrebu, a iskustva tamo stečena (npr. izrada odlijeva u gipsu) bit će mu kasnije dragocjena prilikom izrade brojnih znalačkim odljeva hrvatskih glagoljskih epigrafičkih spomenika i grbova istarsko-kvarnerskog područja. U stalni radni odnos stupio 1945. kao zaposlenik **Konzervatorskog zavoda** u Zagrebu. Od 1946. do 1947. godine radi u novoosnovanom **Konzervatorskom zavodu za Istru i Hrvatsko primorje** u Rijeci. Od 1949. do 1952. asistent je **Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti** u Zagrebu (danas Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti), službeno u Zagrebu, a stvarno u Rijeci i na terenu Istre i Kvarnera. Potom je zaposlenik **Jadranskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti** (današnji Zavod za povijesne i društvene znanosti HAZU) u Rijeci. Nakon toga institucionalno mijenja zaposlenja (Institut za nacionalnu arheologiju JAZU, Split), ali većinu radnog staža službeno ostvaruje s radnim mjestom u Rijeci (Zavod za povijesne i društvene znanosti; Kabinet za arhitekturu i urbanizam JAZU), gdje na koncu i dočekuje zasluženu mirovinu 1990. godine.

Tijekom radnog vijeka kao terenski istraživač istarskog poluotoka, kvarnerskih otoka, Hrvatskog primorja, zadarske okolice i otoka inventarizirao povijesne, kulturne i umjetničke spomenike, vršio arhivska istraživanja (npr. u gradskim arhivima Cresa i Labina, Arhivu HAZU, Državnom arhivu u Veneciji, župnim i kaptolskim navedenih područja). Otkrio je i obradio brojne srednjovjekovne freske u Istri te bio voditelj nekoliko arheoloških

Branko Fučić na svome kućnom balkonu izrađuje gipsane odljeve grbova istarskih, kvarnerskih i primorskih gradova i općina.
Branko Fučić casting coats of arms on his house balcony.

*The Croatian art and culture historian, Slavist, theologian, and heraldrist **Branko Fučić** was born on the island of Krk in the village of **Bogovići** in **Dubašnica** on 8 September 1920. His mother, **Marijana** (née **Povitzer**), was a housewife and his father, **Šime** (1892 – 1954), was a master/teacher and renowned enigmaticist. With his father's transfer in 1922 the family moved to **Generalski Stol** and in 1927 to **Zagreb**, where he and his two brothers, **Mladen** and **Drago**, started in primary school. He continued his education in the **Upper Town Great Gymnasium**. After graduation in 1938 he chose the study of painting at the **Art Academy** of Zagreb, where he built his appreciation for beauty and his drawing skills. However, due to dissatisfaction with his skills as a painter, he quit painting in 1939 and enrolled in the **Faculty of Philosophy**, from which he graduated on 10 March 1944 in the* Art and Culture History Group (25)*, i.e. the subject group A* Art and Culture History with Classical Archaeology*, group B* Croatian History*, and group C* General History and Italian Language*. He earned a doctorate at the **Faculty of Philosophy of the University in Ljubljana** with the thesis* Medieval Wall Painting in Istria *in 1965.*

*As an advanced university student he worked for a period in the **Gypsotheque** in Zagreb, where he gained experience in plaster casting, which he eventually put to good use making numerous superb casts of Croatian Glagolitic epigraphic monuments and coats of arms of the Istrian and Kvarner regions. He started his regular job in 1945 in the **Conservation Institute** in Zagreb. From 1946 to 1947 he worked in the newly established **Conservation Institute for Istria and the Croatian Littoral** in Rijeka. From 1949 to 1952 he was an assistant in the **Institute of History of the Yugoslav Academy of Sciences and Arts** (JAZU) in Zagreb (today the Historical Sciences Division of the Institute for Historical and Social Sciences of the Croatian Academy of Sciences and Arts, HAZU), nominally in Zagreb, but actually in Rijeka and in the fields of Istria and Kvarner. Eventually he*

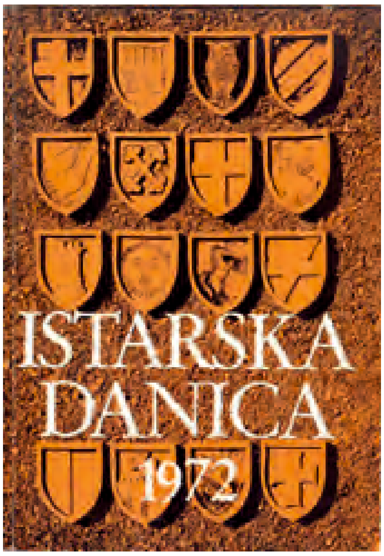
iskapanja. Samostalno ili u suradnji s drugima postavio više muzejskih zbirka i kulturno-povijesnih izložaba s popratnim katalozima.

Od Fučićevih najznačajnijih tiskanih djela ističemo: *Istarske freske* (1963.), koautorstvo *Leksikona ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva* (1979., i kasnije više izdanja), monumentalno djelo *Glagoljski natpisi* (1982.), *Apsyrtides. Kulturno-povijesni putopis po otočju Cresa i Lošinja* (1990., [2]1995., na više jezika), *Vincent iz Kastva* (1992., na više jezika), *Terra incognita* (1997., [2]1998, [3]2001.), *Fraške* (1999., [2]2000.), *Croatian Glagolitic Epigraphy* (1999.), *Majstor Albert iz Konstanza u Brseču, Jesenoviku, Lovranu, Pazu i Plominu* (2000.), *Grdoselska kronika* (2002.), *Iz istarske spomeničke baštine I-II.* (2006-2007.).

Za znanstveno-stručni rad na polju hrvatske povijesti umjetnosti, kulture i glagolizma dobio je brojna priznanja i nagrade. Papa **Ivan Pavao II.** proglasio ga je 1983. Vitezom komendatorom reda sv. Grgura Velikog (*Eques commendator Ordinis Sancti Gregorii Magni*), a **Katolički bogoslovni fakultet** u Zagrebu dodijelio mu 1986. godine počasni doktorat teologije, odnosno od 11. ožujka 1996. on je počasni doktor **Sveučilišta u Zagrebu**. Za knjigu-katalog *Glagoljski natpisi* i ukupan rad na polju srednjovjekovnog zidnog slikarstva, ikonografije i epigrafije uručena mu je 1985. prestižna **Herderova nagrada Bečkog sveučilišta**. Od 1991. redoviti je član **Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti** u Zagrebu, a od 1989. dopisni član **Slovenske akademije znanosti in umetnosti** u Ljubljani. Bio je član **Teološkog društva *Kršćanska sadašnjost***, **Hrvatskog mariološkog društva** u Zagrebu, **Povijesnog društva otoka Krka**, **Povijesnog društva Rijeka** i dr.

Iz ukupnog Fučićeva opusa – znanstvenoga i umjetničkog rada – proizlaze teme iz povijesti umjetnosti, slavistike, arheologije, teologije, etnologije, književnosti (*alias* **Toni Tinov**) i dr.

Heraldika u svemu tome zauzima jedan manji, ali bitan segment. Fučić je napravio ili doradio 9 biskupskih grbova i to: 1. krčkoga biskupa **Karmela Zazinovića** (1914. – 1997.), 2. riječkoga nadbiskupa i metropolita **Josipa Pavlišića** (1914. – 2005.), 3. nadbiskupa i kardinala **Josipa Uhača** (1924. – 1998.), 4. porečko-pulskoga biskupa **Antuna Bogetića** (sada u miru), 5. šibenskoga, kasnije riječkog nadbiskupa **Antuna Tamaruta** (1932. – 2000.), 6. šibenskoga biskupa **Srećka Badurine** (1930. – 1996.), 7. krčkoga biskupa, a

Fučićeva istarska i primorska heraldika na naslovnici (zabranjene) *Istarske Danice 1972.*
The Istarska Danica 1972 *cover.*

sada zagrebačkoga nadbiskupa i kardinala **Josipa Bozanića**, 8. porečko-pulskoga biskupa **Ivana Milovana** (sada u miru) i 9. prvoga požeškoga biskupa **Antuna Škvorčevića**. Izradio je i grb (znak) **Družbe sestara Presvetog Srca Isusova** (Rijeka).

Osim crkvenom Fučić se posebno bavio istarskom, kvarnerskom i primorskom municipalnom heraldikom. Tako je svoje crteže povijesnih grbova gradova i općina (komuna) toga područja objavio u *Istarskoj Danici 1972.* (ur. **Antun Hek**, Zagreb – Pazin 1971.). Ti će crteži grbova kasnije biti ponavljani u *Istarskoj Danici* kao godišnjaku te u *Vodiču Historijskog arhiva Rijeka* (ur. **Nikola Crnković**, Pazin – Rijeka 1980.). Također je radio gipsane odljeve tih grbova čim je najviše pridonio njihovu promoviranju i populariziranju stvarajući tako korpus grbova koji su nakon 1990-ih ponovno zaživjeli u lokalnoj upravi i samoupravi. Pojedine pak grbove objavio je u radovima i knjigama: Srednjovjekovni pečatnjaci grada Bakra (*Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* XVII/1972[1973]) te u knjizi *Terra incognita* i u kulturno-povijesnom putopisu po otočju Cresa i Lošinja *Apsyrtides*, i dr.

Za Fučićevo heraldičko stvaralaštvo **Franjo Velčić** s pravom je konstatirao da je u njemu iskazano vrhunsko poznavanje materije, a što je rezultiralo vrijednim ostvarenjima, te da je u više navrata pokazao svoju temperamentnost – što zajedno s njegovim ostalim znanstvenim i stručnim radom – nanovo očituje njegovu originalnu osobnost i trajnu vrijednost (zbornik *Az grišni diak Branko pridivkom Fučić*, Malinska – Rijeka – Zagreb, 2011., 759-770).

U Fučićevu čast nacrtan je veliki

became an employee of the ***JAZU Adriatic Institute*** *in Rijeka (today the HAZU Institute for Historical and Social Sciences in Rijeka). Afterwards he worked for several institutions (including the National Archaeological Institute in Split), but he spent the majority of his career in Rijeka (at the Institute for Historical and Social Sciences, JAZU Architecture and Urbanism Cabinet) and finally retired in 1990.*

During his career he was a field researcher focused on the Istrian peninsula, the Kvarner islands, the Croatian littoral, and the area around Zadar and nearby islands, where he catalogued historical, cultural, and art monuments and researched archives (e.g. in the city archives of Cres and Labin, the HAZU Archive, the State Archive of Venice, and several parish and chapter archives in those areas). He discovered and processed many medieval frescoes in Istria and he led several archaeological digs. He set up, on his own or with co-workers, several museum collections, permanent exhibitions, and cultural-historical exhibitions with associated catalogues.

Among Fučić's printed works one may highlight: Istrian Frescoes *(1963), co-authorship of* Lexicon of Iconography, Liturgy and Symbolic of Western Christianity *(1979 with several reissues), his monumental work* Glagolitic Inscriptions *(1982),* Apsyrtides – Cultural-Historical Travel on the islands of Cres and Lošinj *(1990, [2]1995, in several languages),* Vincent from Kastav *(1992, in several languages),* Terra Incognita *(1997, [2]1998, [3]2001),* Fraške *(1999, [2]2000),* Croatian Glagolitic Epigraphy *(1999 in English),* Master Albert from Konstanz in Brseč, Jesenovik, Lovran, Paz, and Plomin *(2000),* The Grdoselo Chronicle *(2002),* From Istrian Monumental Heritage I-II *(2006-2007).*

*He received numerous awards and recognitions for his scientific work on Croatian art and culture history and his research into Glagolitic inscriptions. In 1983 Pope John Paul II proclaimed him a Knight Commander of the Order of St. Gregory the Great (*Eques commendator Ordinis Sancti Gregorii Magni*), in 1986 the* ***Catholic Theological Faculty*** *in Zagreb granted him an honorary doctorate of theology, and on 11 March 1996 he also received an honorary doctorate from the* ***University of Zagreb****. For his catalogue-monograph* Glagolitic Inscriptions *and his entire work on medieval wall painting, iconography, and epigraphy, he received the respected* ***Herder Award*** *from the*

grafit na **Podmurvicama** u Rijeci (grafiteri **Luka Krivičić** i **Edi Gustin-Maska**, *Baltazargrad*, okupljeni oko *Riječke enciklopedije Fluminensia*), održani su znanstveni skupovi i objavljeni zbornici radova, a jedna ulica u **Malinskoj** nosi njegovo ime. Prema svjedočanstvu fra **Anđelka Badurine**, njih su dvojica kao prijatelji i istraživači imali svoj grb: *štit razdijeljen u četiri polja, u dva gornja bila su glagoljska slova »g« (grafiti) i »S« (sveci), a u donjim poljima pršut i bukaleta*.

Svojim prinosima i ostvarenjima Fučić zauzima mjesto najznačajnijeg hrvatskog crkvenog heraldičara u drugoj polovini 20. stoljeća.

Branko Fučić preminuo je 31. siječnja 1999. godine u Rijeci. Prema prije izrečenoj želji pokopan je na starom groblju **Sv. Apolinara** u dubašljanskom polju na otoku Krku.

O životu i djelu B. Fučić v. ***Fučić, Branko, u: *Hrvatski biografski leksikon 4*, ur. **Trpimir Macan**, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1998., s. v.; **S. Dobroslava Mlakić**, *Družba sestara Presvetog Srca Isusova. Povijesni pregled (1899. – 1999.)*, Zagreb – Rijeka: Družba sestara Presvetog Srca Isusova, 1999., 483, 512; **Josip Žgaljić,** *Branko Fučić. Od Dubašnice do Dubašnice*, Rijeka: Glosa d.o.o. Rijeka i Istarsko književno društvo "Juraj Dobrila" Pazin, 2001.; *Slova na dar Branku Fučiću* (zbornik radova), ur. **Josip Bratulić**, Rijeka: Ex libris (Biblioteka Terra incognita), 2009.; *„Az grišni diak Branko pridivkom Fučić" – Radovi međunarodnoga znanstvenog skupa o životu i djelu akademika Branka Fučića (1920. – 1999.) / "I, the Errant Pupil Branko, Surnamed Fučić" – Conference Papers from the International Scholarly Seminar on the Life and Work of Academician Branko Fučić (1920-1999)*, priredio / edited by **Tomislav Galović**, Malinska – Rijeka – Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Institut za povijest umjetnosti, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Staroslavenski institut, Sveučilišna knjižnica Rijeka, Općina Malinska-Dubašnica, 2011.; **Tomislav Galović**, Grb i zastava Dubašnice na otoku Krku: heraldički prikazi i pozadina nastanka / The Coat of Arms and the Flag of Dubašnica on the Island of Krk: a Heraldic Review and Background, *GiZ* 15: 13-14. ■

University of Vienna. *In 1991 he became a full member of* ***HAZU*** *in Zagreb and in 1989 an associate member of the* ***Slovenian Academy***. *He was a member of the* **Christian Contemporaneity** ***theological society***, *the* ***Croatian Martyrological Society*** *in Zagreb, the* ***History Society of the Island of Krk***, *the* ***History Society of Rijeka***, *etc.*

Fučić's entire opus – scientific and artistic – comprises topics in art history, Slavistics, archaeology, theology, ethnology, literature (under the pen name **Toni Tinov**), *etc.*

In all of it, heraldry forms just a small, but important segment. Fučić designed or amended the coats of arms of nine bishops: 1. the Bishop of Krk, ***Karmelo Zazinović*** *(1914 – 1997), 2. the Metropolitan Archbishop of Rijeka,* ***Josip Pavlišić*** *(1914 – 2005), 3. the Archbishop and Cardinal* ***Josip Uhač*** *(1924 – 1998), 4, the Bishop of Poreč and Pula,* ***Antun Bogetić*** *(now retired), 5. the Bishop of Šibenik, later Archbishop of Rijeka,* ***Antun Tamarut*** *(1932 – 2000), 6. the Bishop of Šibenik,* ***Srećko Badurina*** *(1930 – 1996), 7. the Bishop of Krk, now the Archbishop of Zagreb and Cardinal* ***Josip Bozanić***, *8. the Bishop of Poreč and Pula,* ***Ivan Milovan*** *(now retired) and 9. the first Bishop of Požega,* ***Antun Škvorčević***. *He also devised the coat of arms*

(emblem) of the ***Society of Sisters of the Most Sacred Heart of Jesus*** *in Rijeka.*

Besides ecclesiastic heraldry, Fučić researched Istrian, Kvarner, and littoral municipal heraldry. He published drawings of historical coats of arms of cities and communities (communes) of the region in the Istarska Danica 1972 *(ed. Antun Hek, Zagreb – Pazin 1971). These arms were repeated afterwards annually in the* Istarska Danica *and in the* Guide of the History Archives of Rijeka *(ed. Nikola Crnković, Pazin – Rijeka 1980). He also made plaster casts of those arms, contributing greatly to their promotion and popularization, thus creating a corps of arms that was revitalized after 1990 in the arms of local administration and self-government. He published some arms in his papers and books:* Medieval Seals of the City of Bakar *(Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu XVII/1972[1973]), in the book* Terra Incognita, *and in his Cres and Lošinj monograph* Apsyrtides, *etc.*

Franjo Velčić *was right about Fučić's heraldic work. He stated that Fučić showed a superior knowledge of the subject, which resulted in valuable creations and repeatedly demonstrated his temperament, expressing – together with his other scientific and professional work – his original personality and permanent value (proceedings* Az grišni diak Branko pridivkom Fučić, *Malinska – Rijeka – Zagreb, 2011, 759–770).*

In Fučić's honour a large mural was painted in 2012 in ***Podmurvice***, *Rijeka (by graffiti artists* ***Luka Krivičić*** *and* ***Edi Gustin-Maska***, Baltazargrad, *through the* Encyclopedia Fluminensia *of Rijeka), scientific conferences were held and proceedings were published, and a street in* ***Malinska*** *was named for him. He and his friend and fellow reseacher* ***Friar Anđelko Badurina*** *used a coat of arms: a quartered shield, in the top quarters the Glagolitic letters "g" (for graffiti) and "S" (for Saints), and in the lower quarters a ham and a pottery cup.*

With his contributions and creations Branko Fučić earned a place among the leading ecclesiastic heraldists of the second half of the 20th century. He died on 31 January 1999 in Rijeka. He was buried according to his wishes in the old cemetery of St. Apollinaris in the Dubašnica field on Krk. ■

Gore: Grb kardinala Josipa Bozanića. Sasvim lijevo: Znak Družbe sestara Presvetog Srca Isusova. Lijevo: mural na Podmurvicama.

Top: Cardinal J. Bozanić coat of arms. Leftmost: Emblem of the Sisters of Most Sacret Heart of Jesus. Left: the Podmurvice mural.

Adi Mirojević

Heraldičko nasljeđe srednjovjekovne Bosne

Prvi postojani dokazi heraldičkog nasljeđa srednjovjekovne Bosne, vezani su za plemićku porodicu Šubiće koja je vladala dijelovima Bosne od 1299. do 1322. godine. Najstariji sačuvani grb sa na teritoriji Bosne je grb sa pečata **bana Pavla Šubića** (1245. – 1312.), „štit sa orlovim krilom kaciga sa velom i perjanica“[1]. (Slika 1.)

Potiskivanjem Šubića pod vodstvom **Stjepana II. Kotromanića**, koji preuzima bansku titulu već 1320. godine, nastupa era čvrste vladavine dinastije Kotromanić u Bosni. Prema istraživanjima **Pavla Anđelića**, „za najstariji i ujedno prvi poznati grb u Bosni uzima se grb bana Stjepana II. Kotromanića.“[2] Stjepan II. je u prvoj polovini 14. stoljeća, razvio široku aktivnost kovanja novca, te su na kovanicama iz tog razdoblja uočena tri različita oblika vladarskog grba.

Na aversu jedne varijante takvog novca je prikazana “kaciga, iznad nje 'jastučić' pravokutnog oblika, a povrh tog jastučića velika čelenka u vidu šestokrake zvijezde – rozete iz koje izbija kratka trolisna perjanica. Kaciga ima zaobljenu formu i očito pripada tipu dubokog šljema (u obliku lonca), jastučić ima ukrase u obliku tordirane trake u sredini i par jednostavnih linija u porubu, dok mu se vanjski uglovi završavaju u formi listova djeteline“[3]. (Slika 2)

Drugi se oblik na aversu kovanica Stjepana II. razlikuje samo u detaljima: “kaciga je nešto drugačije forme, ukrasi na 'jastučiću' su siromašniji, a mjesto zvijezde stoji rozeta sa osam krakova, perjanice nema.”[4] (Slika 3.)

Treći oblik banovog novca, heraldički gledano ima sve bitne elemente grba, “štit srcolike forme, nagnut udesno, sa centralno postavljenom šestokrakom zvijezdom, iznad štita je kaciga sa naglašenim vizirom, okrenuta nadesno, a preko nje kratki veo koji u naborima pokriva zadnje strane kacige; na vrh kacige postavljen je 'jastučić' četvrtaste forme čiji se uglovi produžuju u križiće; iznad jastučića (na tankoj osovini) je čelenka u formi šestokrake zvijezde, iz rozete izbija perjanica sa tri pera.”[5] (Sl. 4)

Drugi značajan izvor za analizu vladarskog grba Bosne za vrijeme bana Stjepana II. pruža likovno oblikovanje manjeg i velikog banskog pečata. Manji pečat sačuvan je na povelji bana Stjepana i njegove majke banice **Elizabete**, izdanoj **knezu Vukcu Hrvatiniću** u Ribičima između 1323. i 1331. godine, a veliki je pečat sačuvan

1a

2a

3a

4a

Heraldic Heritage of Mediaeval Bosnia

*The first firm evidence of the heraldic heritage of mediaeval Bosnia is linked with the magnate family of Šubić that ruled parts of Bosnia from 1299 until 1322. The oldest preserved coat of arms from Bosnian territory is the coat of arms in the seal of **Ban Pavao Šubić** (1245 – 1312), a “shield with an eagle's wing, helmet with mantle and crest”[1]. (Fig 1)*

*With the suppression of the Šubićs under the leadership of **Stephen II Kotromanić**, who took over the noble title of* Ban *in 1320, the era of the firm rule of the Kotromanić dynasty began in Bosnia. According to **Pavle Anđelić**'s research, “the oldest and also the first known coat of arms in Bosnia is considered that of Ban Stephen II Koromanić”[2] In the first half of the 14th century Stephen II developed extensive minting activity and the coins of the period show three variants of the ruler's coat of arms.*

The obverse of one version of those coins depicts the “helmet, above it a rectangular 'pillow' topped with a crest of six-pointed star – a rosette issuing a short three-leaved plume. The helmet is of rounded form, obviously of the deep helm bucket type, the pillow is ornamented with twisted ribbons in the centre and pair of simple lines along the edges, with the outer corners ending in cloverleaf form.”[3] (Fig 2)

The second shape on the Stephen II coins' obverse differs from the first only in details: the helmet is of slight different shape, the 'pillow' ornaments are poorer, in place of the star, and there is an eight-pointed rosette and no plume.”[4] (Fig 3)

The third version of the Ban's coins contains, heraldically speaking, all the essential elements of a coat of arms, a “heart-shaped shield, tilted to the right, with a centrally set six-pointed star, above the shield a helmet with visor, turned to the right, covered with a short mantle, creases covering its back; on the top of it there is a rectangular 'pillow', whose corners end in crosslets; and above the pillow (on a thin axis) a crest of a six-pointed star issuing a three feather plume”[5] (Fig 4)

*The other important source for the analysis of the sovereign's arms of Bosnia during Ban Stephen II's rule is the design of the lesser and greater banal seal. The lesser seal is preserved on a charter by Ban Stephen and his mother, **Banness Elisabeth**, issued to **Duke Vukac Hrvatinić** in Ribiči between 1323 and 1331, and the greater seal on a*

na povelji **knezu Vukoslavu Hrvatiniću** izdanoj u Moštrima 1323.[6] (Slike 5. i 6.)

Na prikazu oba pečata teško je razlučiti radi li se o heraldičkoj cjelini ili samo o štitu i oklopu konjanika. Prihvatimo li mišljenje **Aleksandra Solovjeva** da je riječ o heraldičkoj cjelini, možemo izvršiti rekonstrukciju grba prema slijedećem blazonu: „na štitu konjanika vidi se kosa pregrada, a na šljemu kao čelenka okruglo drvo sa stablom“[7]. (Slika 7.)

Treba napomenuti da je: „veliki pečat bana Stjepana II. važan je iz razloga jer su na njemu prvi put prikazani ljiljani, kojim je prekriven sav slobodni prostor pečatnog polja. Oni će u razvojnoj liniji postati osnovni elemenat bosanske heraldike“[8].

Različit izgled grbova, prikazanih na novcima i pečatima bana Stjepana II. Kotromanića, prema Pavlu Anđeliću upućuje na zaključak: „da [je] heraldika u to vrijeme u Bosni bila tek u začetku, te da se heraldički običaji nisu bili još sasvim ustalili“[9].

Ban je **Tvrtko Kotromanić** početkom svoje vladavine koristio identičan pečat bana Stjepana II., što se vidi „na povelji bana Tvrtka i njegove majke, izdanoj knezu **Vlatku Vukoslaviću – Hrvatiniću** na Milima 1354. godine i povelji bana Tvrtka izdanoj 1356. godine u Neretvi“.[6] Nakon krunidbe za **kralja Tvrtko I.** je napravio korjenite reforme političkog i kulturnog života, koje su se odrazile i u heraldici. Prema historijskim izvorima kralj Tvrtko je koristio četiri pečata, dva mala, jedan srednji i jedan veliki. U heraldičkom smislu najznačajniji je veliki prijestolni pečat kralja Tvrtka, na kom se nalaze dva oblika grba. „Prvi pripada tipu tzv. nepotpunog grba, a njegov heraldički lik je trokutasti (srcoliki) štit sa desnom kosom prugom i sa po tri ljiljana u slobodnim poljima štita. Ovakav grb sačuvan je u više detalja na velikom prijestolnom pečatu: na aversu – lijevo od kraljeva lika na prijestolju; na reversu – na konjaničkom štitu, na zastavi i na konjskom prekrivaču (dva puta)“.[10] (Sl. 8)

Na reversu zlatnika kralja Tvrtka prikazan je njegov potpuni grb, koji se ujedno može smatrati i prvim jasnim prikazom grba dinastije Kotromanić. **Mihailo Dinić**, donosi opis grba: “Štit, podjeljen poprečnim horizontalnim crtama na dva polja. U svakom polju se nalaze po tri krina, donji u jednoj liniji, gornji u vidu trougla. Nad štitom je šljem sa plaštom, koji pada zadnjom stranom šljema. Nad šljemom je postavljena kruna od tri krina, a iznad krune čelenka (perjanica)“[11]. (Slika 9.)

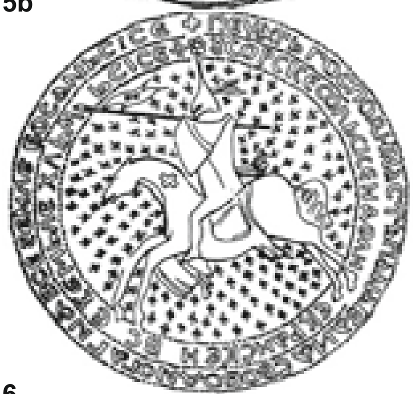
Na temelju podataka prvobitnih istraživanja grba u ranoj fazi istraživanja

5a

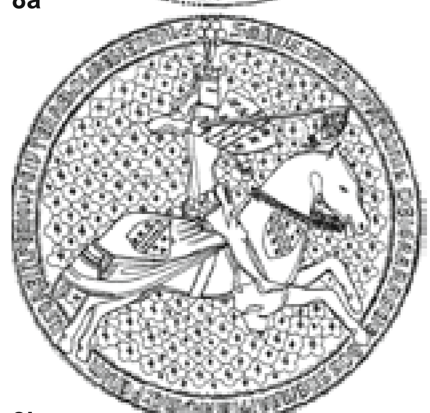
5b

6

8a

8b

*charter issued in Moštri to **Vukoslav Hrvatinić** in 1323.[6] (Figs 5 and 6)*

*For both seals it is difficult to determine if they represent a heraldic achievement or only a seal depicting a armoured horseman with a shield. If we accept the opinion of **Alexander Solovjev** that it is an achievement, we may reconstruct the coat of arms as: “on a horseman's shield a bend, on a helmet a crest of a round tree with a trunk”[7]. (Fig 7)*

It should be noted that the “greater seal of Ban Stephen II is important also because it first depicts fleurs-de-lis, filling the entire empty space of the seal area. These were to develop into a main element of Bosnian heraldry.”[8]

Different coats of arms depicted on coins and seals of Ban Stephen II Kotromanić, according to Pavle Anđelić, lead him to conclude: “that heraldry was in Bosnia only in its infancy and heraldic customs and styles were not yet fully stabilized.”[9]

*At the beginning of his rule, **Ban Tvrtko Kotromanić** used the same seal as Stephen II, as is seen “on the charter by Ban Tvrtko and his mother, issued to **Duke Vlatko Vukoslavić – Hrvatinić** in 1354 in Mile and the charter by Ban Tvrtko issued in 1356 in Nereva.”[6] After his coronation as **King Tvrtko I**, he made radical reforms of political and cultural life that were reflected in heraldry as well. According to historical sources, King Tvrtko used four seals, two lesser, a middle, and a greater. In the heraldic sense the most important is the large throne seal of King Tvrtko, depicting two shields. “The first is of the so-called incomplete type, containing for the heraldic charges a triangular (heart-shaped) shield with a dexter bend and three fleurs-de-lis each in the fields. Such a coat of arms was preserved in several details on the greater throne seal: on the obverse – left of the king's figure on the throne; on the reverse – on the horseman's shield, on the flag, and on the horse cover (twice).”[10] (Fig 8)*

*The reverse of the King Tvrtko gold coin depicts his full coat of arms, which may also be considered the first clear depiction of the Kotromanić dynasty's arms. **Mihailo Dinić** provides the description: “A shield, divided transversally with horizontal lines in two fields. Each field containing three lilies; in the bottom in a line, in the top field in a triangle. Above the shield is a helmet with mantle, falling over the helmet's back. On the helmet is set a crown of three lilies, and topped with a crest.”[11] (Fig 9)*

Based on the first data from the earliest research phase, it was possible

je bilo moguće rekonstruirati izgled štita (nepotpunog grba) i potpunog grba kralja Tvrtka I. Kotromanića. (Slika 10)

Najznačajniji doprinos u vezi s grbom kralja Tvrtka jeste identifikacija mrtvačkog pokrova (plašta), tj. brokata sa zlatno izvezenim grbovima neprocjenjive vrijednosti. Na temelju njega provedena je potpuna rekonstrukcija grba, koja se razlikuje od prethodnih opisa grba, pošto su u svakom polju štita „tri ljiljana postavljena u jednom redu okomito na pravac pružanja grede“[12]. (Slika 11 i str. 1)

Na temelju dobivenih podataka, izrađeno je nekoliko likovnih prezentacija grba kralja Tvrtka I. Kotromanića, među kojim se ističe crtež **prof. Aleksandra Palavestre**. (Slika 12)

Analizom srednjeg pečata kralja Tvrtka, mogu se utvrditi heraldičke oznake srednjovjekovne bosanske i srpske države. Naime, nakon krunisanja za kralja Srbije i Bosne 1377. godine Tvrtko I. Kotromanić na svom velikom prijestolnom pečatu, pored štita s ljiljanima, koristi i štit s dvoglavim orlom. Što u krajnjem slučaju upućuje na zaključak „da oba grba imaju sličnu simboliku, te da ako grb sa dvoglavim orlom označava Srbiju, grb s ljiljanima i kosom prugom mora označavati Bosnu“[13]. (Slika 13)

Grb kralja Tvrtka ostao je nepromijenjen i za vrijeme kratkih vladavina **kralja Stjepana Dabiše** Kotromanića (1391. – 1395.) i njegove supruge **Jelene Grube** (1395. – 1398.)

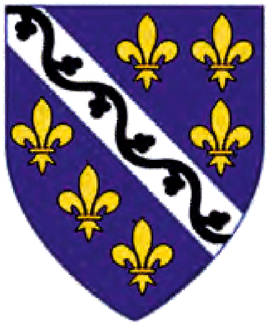
Stupanjem na prijestol 1398. godine, **kralj Stjepan Ostoja** Kotromanić na samom početku vladavine koristi pečat, na kojem se ne mogu jasno prepoznati heraldički simboli. (Slika 14.)

„Pečat kralja Stjepana Ostoje na jednoj povelji od 8. decembra 1400. godine u Mađarskom državnom arhivu u Pešti, je obostran, a na jednoj njegovoj strani vidi se kralj s krunom kako sjedi na gotičkom prijestolju, u rukama drži jabuku i žezlo koje završava na vrhu s ljiljanom, ispod njegovih nogu nalaze se dva lava i s obje strane prijestolja stoje anđeli koji pridržavaju štit poprečnom prugom podijeljen na dva polja, iznad koje stoje tri ljiljana. Na drugoj strani pečata vidi se opet kralj na konju s bosanskom ljiljanovom krunom na glavi, kopljem i štitom, na kojem se vidi ista pruga s ljiljanima. Polje pečata je damascirano i ukrašeno ljiljanima. Natpis je nečitljiv. Ovaj pečat objavio je **János Érdy** u godišnjaku Mađarske akademije“.[14] (Slika 15)

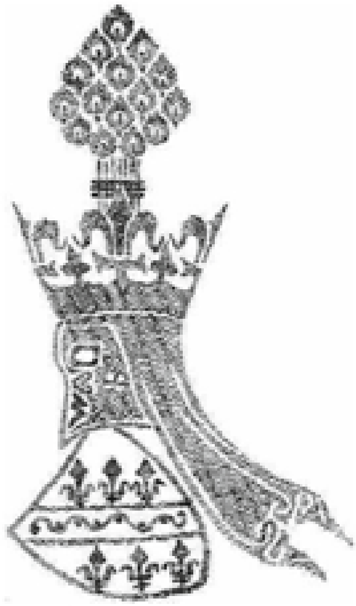
To ukazuje da kralj Stjepan Ostoja već u prvom vladarskom periodu vrši grbovnu reformu i „uvodi, u stvari, nov grb - ljiljanovu krunu na štitu. Kako ćemo

9

10b

11

12

to reconstruct the shield (incomplete coat of arms) and the complete arms of King Tvrtko I Kotromanić. (Fig 10)

The most important contribution in regard to the King Tvrtko coat of arms is identification of the death shroud, i.e. an invaluable brocade embroidered with coats of arms. It enabled the full reconstruction of the coat of arms, differing from previous descriptions, as in both fields of the shield “thee lilies are set in a row perpendicularly to the direction of the bend.”[12] (Fig 11 and p. 1)

*Based on the data acquired, several depictions of King Tvrtko I Kotromanić's coat of arms were made, among which the drawing of **Prof. Aleksandar Palavestra** stands out. (Fig 12)*

The heraldic insignia of mediaeval Bosnian and Serbian state may be determined through analysis of the King Tvrtko's middle seal. Namely, after he was crowned king of Serbia and Bosnia in 1377, Tvrko I. Kotromanić started using, in his greater throne seal, a shield with a double eagle as well as the fleury shield. It leads to conclusion that “both coats of arms have similar symbolism, and if the double eagle coat of arms represents Serbia, then the arms with lilies must represent Bosnia”[13] (Fig 13)

*King Tvrtko's arms remained unchanged during the brief rules of his successors, **King Stephen Dabiša Kotromanić** (1391 – 1395) and his wife **Helen the Rough** (queen regnant 1395 – 1398).*

*After gaining the throne in 1398, **King Stephen Ostoja** Kotromanić, at the very beginning of his rule, used a seal with clearly recognizable heraldic symbols. (Fig 14)*

*“The seal of King Stephen Ostoja on a charter of 8 December 1400 in the Hungarian State Archives in Pest is two-sided, one side depicting the king with a crown sitting in a Gothic throne, holding an orb and a sceptre topped with a fleur-de-lis, beneath his legs two lions and on both sides of the throne angels are standing, each holding a shield with a bar and three fleurs-de-lis above it. The reverse again depicts the king on a horse with the Bosnian fleury crown on his head, a spear and a shield, also showing the bar and lilies. The seal area is damasked ornamented with lilies. The inscription is unreadable. The seal was published by **János Érdy** in the annual book of the Hungarian Academy.”[14] (Fig 15)*

This indicates that King Stephen Ostoja, in the first part of his rule, instituted a heraldic reform and “introduced, in fact, a new coat of arms – a fleury crown in a shield. As shall be seen further, the same coat of arms King Ostoja set in his greater double-sided

vidjeti kasnije, isti ovaj grb Ostoja je uveo i na veliki dvostrani pečat, a usvojili su ga, u cjelini ili sa manjim dopunama, svi ostali njegovi nasljednici.“[15]

Na bosansko prijestolje 1404. godine dolazi **kralj Stjepan Tvrtko II.** Kotromanić – Tvrtković, koji uvodi nove promjene na grbu. U štitu više nije kruna, već je samo kosom prugom podijeljen na dva polja.

To potvrđuje „prvi pečat srednje veličine, koji je dao izraditi Tvrtko II, a koji je sačuvan na dvije povelje izdate Dubrovniku: 24. VI 1405. i 18. VIII 1421. Pečatni simbol je potpun grb sastavljen od udesno nagnutog štita sa desnom kosom prugom, visoke kacige sa spuštenim vizirom, ljiljanove krune, plašta koji leprša pozadi kacige i štita, te visoke perjanice. Forma štita je u osnovi srcolika, iako se zapaža tendencija ka zaobljavanju donjega dijela. Na polju štita, osim desne kose pruge, nema nikakvih drugih znakova“[16]. (Slika 16)

Kralj Stjepan Ostoja Kotromanić 1409. godine se vraća na prijestolje i nastavlja koristiti svoj grb sa ljiljanovom krunom na štitu. Nakon njegove smrti 1418. godine, nasljeđuje ga **Stjepan Ostojić** Kotromanić, koji koristi isti grb, koji vidimo na dobro očuvanom aversu i reversu velikog pečata, na povelji „izdatoj Dubrovčanima 4. decembra 1419.“[17](Sl. 17)

„Izmjena heraldičkih simbola izvršena je na aversu pečata tako da sada štitovi što ih drže anđeli s obje strane prijestolja imaju na sebi ljiljanovu krunu, umjesto ranijeg dvoglavog orla – na jednom – i kose pruge sa 6 ljiljana – na drugom štitu. Na reversu je ova izmjena provedena samo na najvažnijem mjestu – na štitu koji konjanik drži u ruci; ostali grbovi – na konjskom pokrivaču i zastavi – ostali su nepromijenjeni. Novi heraldički simbol – ljiljanova kruna – slobodno je smješten na čitavom polju štita, gdje i nema nikakvih drugih znakova. Kruna ima dijadem sa tri tanje trake, od kojih je srednja sastavljena od niza bisernih zrnaca. Od tri stilizirana ljiljana, koji izbijaju iz dijadema, samo se srednji vidi u cjelini; od pobočnih ljiljana vidljiva su samo po dva lista (latice).“[18]

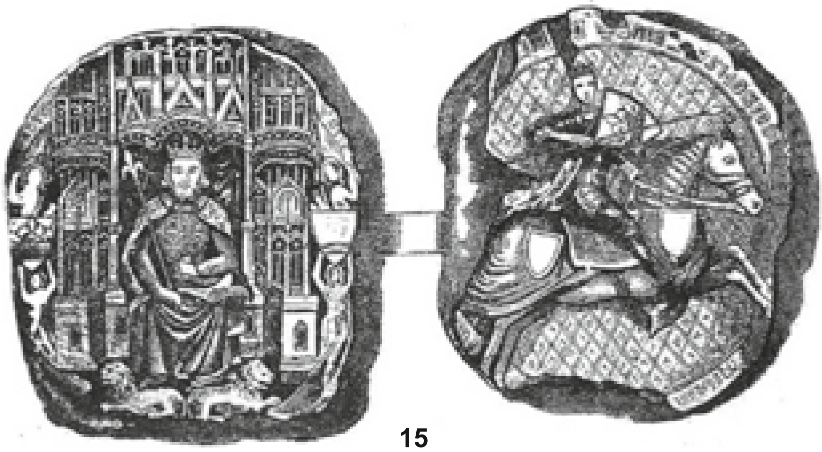
(nastavak na str. 16)

13

14

15

16b

seal, and it was adopted in its entirety or with minor additions also by all his sucessors.”[15]

In 1404 ***King Stephen Tvrtko II*** *Kotromanić – Tvrtković sat on the Bosnian throne, introducing new changes in the coat of arms. The shield no longer bore a crown, but had only a bend dividing it in two fields.*

It confirms “the first seal of middle size, made by Tvrtko II, preserved in two charters issued in Dubrovnik on 24 June 1405 and 18 August 1421. The seal symbol consists of a full coat of arms composed of a right-tilted shield with a bend, a high helmet with lowered visor, a fleury crown, a mantle flapping behind the helmet and shield, and a high crest. The shield form is basically heart-shaped, although showing a tendency to rounding of the base. In the shield, beside the bend, there are no other charges.”[16] *(Fig 16)*

King Stephen Ostoja Kotromanić returned to the throne in 1409, reusing his coat of arms with fleury crown in the shield. After his death in 1418, he was succeeded by Stephen Ostojić Kotromanić, who used the same coat of arms, which is visible on a well-preserved obverse and reverse of the great seal on a charter “issued to Dubrovnik people on 4 Dec. 1419”[17] *(Fig 17)*

“The change of the heraldic symbols was done on the seal's obverse, so that the shields held by the angels on both side of the throne now contain the fleury crown, instead of the previous double eagle – on one – and bend with 6 lilies – on the other shield. On the reverse the change was done only on the most important position – on the shield held by the horseman; the other arms – on horse cover and flag – remained unchanged. The new heraldic symbol – fleury crown – is freely set in the entire shield, without any additional changes. The crown consists of a diadem of three thinner lines, the central one being made of a row of pearly beads. Of the three stylized lilies, issuing from the diadem, only the central one is visible entirely, the side lilies are visible with only two leaves (petails) each.”[18]

The shield that remained unchanged in the flag and the horse cover in the

(cont. on p. 16)

Matea Brstilo Rešetar

Omiška dukala

The Ducala of Omiš

①

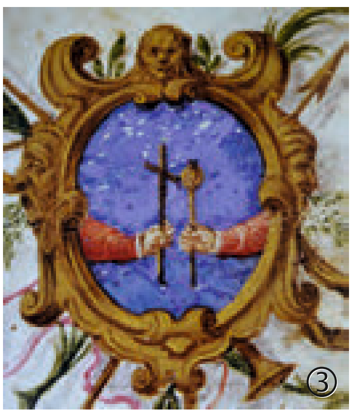
Omiška dukala (duždev ukaz), koja se danas čuva u **Gradskom muzeju Omiš**, pisani je povijesni izvor od iznimne važnosti za razumijevanje društveno-političkih i ekonomskih prilika vezanih za grad Omiš, koji se od 1444. nalazio pod vlašću **Mletačke Republike**. Pored sadržaja koji u pravnom smislu ima iznimnu važnost za proučavanje statusa Omiša pod mletačkom upravom, ovu dukalu čini posebnom njena raskošna likovna opremljenost – oslikana ranobarokna bordura koja pored dekorativnih elemenata sadržava portretne minijature i grbove sudionika tog povijesnog događaja.

Vremenski okvir i povijesni kontekst nastanka dukale

Trgovačke tj. carinske povlastice Omiš je zadržao i nakon pada pod Mletačku Republiku 1444. godine (ugovorom od 3. ožujka 1444.) Stoljetne privilegije o autonomiji koje su se ujedno odnosile i na slobodnu trgovinu rezultat su geostrateškog položaja Omiša. Još od vremena knezova **Kačića** (2. pol. XII. st.), Omiš je svoju gospodarsku moć i značenje stekao na kontroli zaleđa, vlašću i nadzorom nad

②

③

The 1579 ducala (doge's decree), preserved today in the ***City Museum of Omiš****, is a historical written source of extraordinary importance for understanding the socio-political and economic circumstances of the city of Omiš in Dalmatia, which in 1444 had come under the rule of the* ***Venetian Republic****. Besides its contents, which have exceptional legal importance for research into the status of Omiš under the Venetian government, this ducala is especially interesting for its lavish artistic adornment – the early Baroque painted border which besides its decorative elements also includes miniature portraits and the coats of arms of participants in the historic event.*

Time Frame and Historical Context

Even after its fall to Venice, Omiš retained its trade (customs) privileges under the agreement of 3 March 1444. The century-old privileges of autonomy, which included free trade, were a result of the strategic location of Omiš. From the time of the dukes of ***Kačić*** *(the second half of the 12th century), Omiš had maintained its economic power and importance by controlling the hinterland, ruling and overseeing the central Dalmatian islands,*

srednjo-dalmatinskim otocima te gusarenju – tada unosnoj grani privređivanja i političkog ucjenjivanja. Iste je privilegije o autonomiji Omišu 1315. potvrdio i knez **Juraj II. Šubić - Bribirski**.

Budući da je bio važna točka na razmeđi zaleđa i mora, glavni konkurent Venecija, u nekoliko je navrata nastojala staviti Omiš pod svoj nadzor. O upravo jednom takvom pokušaju svjedoči i ova dukala. Naime, slobodna trgovina Omišana ograničena je 1573. u vrijeme providura **Giacoma Foscarinija** tijekom **Ciparskoga rata** (1571. - 1573.) kada je odlučeno da oslobođenje od carina vrijedi samo za područje **Dalmacije**, a ne kao do tada za Veneciju, **Apuliju** te **Marke** (*Omiš i Poljica*, 2006:81). Odluka providura Foscarinia po svemu sudeći proizlazi iz novonastalih ratnih okolnosti i nedostatku financija. Tijekom Ciparskoga rata **Osmanlije** osvajaju **Klis**, pustoše splitska predgrađa, zaletavaju se na otok **Hvar**, napadaju **Brač** i **Vis** te opsjedaju **Korčulu**. Budući da se nalazio u okruženju, Omiš je u prvom redu bio usmjeren na obranu i obnovu fortifikacija. U svom izvještaju Senatu 1572. providur Foscarini donosi podatke o stanju fortifikacija te 1100 stanovnika koje su obitavale na području grada. Zbog Osmanlijske ugroze broj se godinama drastično smanjivao unatoč činjenici što su na omiški teritorij s dopuštenjem mletačkih vlasti, pristizali prebjezi iz **Poljica**. No uzmemo li u obzir činjenicu, da je Omiš unatoč ratnom okruženju, bio trgovačko središte šire regije te je sa svojim trgovačkim povlasticama Veneciji još uvijek predstavljao glavnog konkurenta, za pretpostaviti je da je providur Foscarini iskoristio priliku ratne ugroze da iste ograniči.

Nakon punih šest godina, Omišani su pokrenuli dugotrajnu parnicu pred mletačkim Senatom. Konačno, dužd **Nicolo da Ponte**

*and by piracy – in that era a very profitable form of economic and political extortion. Those privileges of autonomy had been confirmed to Omiš in 1315 by Duke **George II Šubić-Bribirski**.*

*Since Omiš stood at an important crossing point between the hinterland and the sea, its main competitor – Venice – attempted on several occasions to bring Omiš under its control. Indeed, the ducala in question testifies to one such attempt. Namely, in 1573 during the rule of **Governor** (Provveditore) **Giacomo Foscarini** and the **War of Cyprus** (the Fourth Ottoman–Venetian War), free trade by Omiš was limited as it was determined that only the area of **Dalmatia** was exempt from customs duties, rather than the previously broader area of **Venice**, **Apulia**, and the **Marches*** (Omiš i Poljica, *2006:81). The Governor Foscarini decision probably resulted from the recent war conditions and financial exigencies. During the War of Cyprus (1571 – 1573) the **Ottomans** took **Klis**, marauded through the suburbs of **Split**, invaded the island of **Hvar**, attacked the islands of **Brač** and **Vis**, and besieged the city of **Korčula**. As it was surrounded, Omiš thought first of defence and the renovation of its fortifications. In his report to the Senate in 1572 Governor Foscarini provided information on the state of the fortifications and the city's 1,100 inhabitants. Due to the Ottoman threat the number continued to decrease, even though the Venetian government allowed refugees from **Poljica** to settle in the city. However, considering that Omiš was a centre of trade in the wider region in spite of its being encircled by war, and that its merchant privileges were still strong competition to Venice, it may be assumed that Foscarini used the opportunity to limit them.*

After a full six years the citizens of Omiš initiated lengthy litigation before the Venetian

dukalom od **23. ožujka 1579.** Omišanima potvrđuje vraćanje prijašnjih carinskih povlastica. Omišku komunu (*Comunita di Almissa*), tada su zastupali dr. **Ivan Primoević**, istaknuti pravnik i odvjetnik, te sastavljač Statuta grada Omiša, odvjetnik **Mihovil Marin** te **Vicko Dešković Arbanasović**, pripadnik starog omiškog plemićkog roda čiji su članovi obitelji obnašali značajne službe i vršili ulogu poslanika i ambasadora omiške komune u Veneciji. Spor je konačno završio 1580. godine.

Diplomatička, likovna i heraldička analiza

Dakle, riječ je o pergameni polegnutog pravokutnog formata, veličine 49 x 67 cm (Slika 1. Sve fotografije prije restauracije). Intitulacija je pisana na latinskom, a tekst inskripcije, promulgacije, naracije, dispozicije i finalnih klauzula mletačkom talijanštinom. Na poleđini pergamene ukratko je sažet sadržaj dokumenta, koji je konačno ovjeren datumom, potpisom notara i tri notarska znaka (*Ducal Savii zn [?] Nicolo de Ponte alli [?] di Dalmatia con cui fu tagliata la Sentenza dell eccen do [?] Foscarini [?] de [?] Ottobre 1573 rapporto 1 asanzioni di Dazio che godevano li Almissani privileggiati. // Ad 23 Maggio 1579*). Viseći pečat nažalost nije sačuvan.

Kompozicijski, tekst je sa tri strane (gore i bočno) uokviren raskošnom ranobaroknom bordurom dekoriranom zlatnim i svijetlo ružičastim vrpcama po sredini kojih se nalazi grupirano ratničko znamenje i trofejno oružje europskog i osmanlijskog porijekla ukrašeno lovorovim grančicama. U kutovima bordure oslikani su grbovi sudionika tog povijesnog zbivanja unutar raskošnih kartuša ukrašenih s lovorovim i palminim grančicama te maskeronima. Lijevo gore grb je dužda Nicola de Pontea: *u plavom zlatni most s tri luka i tornjića*, u nakitu duždeva kapica - *corno* (Slika 2.), desno gore grb Omiške komune: *u plavom dvije ruke do lakta obučene u crveno koje se susreću, u desnici zlatni križ, a u ljevici buzdovan* (Slika 3.), a između njih, po sredini bordure oslikan je grb Mletačke Republike, *lav sv. Marka* unutar ovalnog zlatnog okvira ukrašenog s rascvjetanim grančicama ruža (Slika 4.).

Od grbova dužda i Omiša okomito prema dolje, na oba kraja bordure grbovi su zastupnika omiške komune (Slika 5. i 6.): lijevo grb dr. Ivana Primoevića (*na zelenom tlu stablo jabuke s plodovima oko kojega se svija zmija, desno od njega Adam s jabukom u ruci, lijevo Eva*; grb aludira na prezime) te desno grb Vicka Deškovića Arbanasovića (*u plavom dvije svinute zmije s isplaženim jezicima, glavama okrenutim jedna prema drugoj, iznad šeterokraka zvijezda repatica*). Grb Deškovića je djelomično oštećen, odnosno budući da je slikar prvotno zamijenio grbove, u gornjem dijelu štita ispod sloja plave boje koja se oljuštila, na mjestu zvijezde raspoznaje se zelena krošnja koja pripada grbu Primoevića. Grbovi su oslikani unutar bogato dekoriranih kartuša s maskeronom na vrhu i vrpcom na kojoj su ispisna prezimena plemićkih obitelji *PRIMOEVO* i *DESCOVICH ALIAS ARBANASSOVICH*.

Konačno, tekst je u donjem dijelu omeđen sa jednostavnom širokom zlatnom trakom koja zatvara kompoziciju. Na njenim su krajevima naslikane portretne minijature Primoevića i Deškovića koje prate njihove grbove (veličina: 8,3 x 8,1 cm). U zlatnom okviru minijatura upisana su njihova imena i uloga u navedenom sporu (*ZVANNE PRIMOEVIO DOTTOR ET AMBASSATOR // VICENZO DESCHOVICH AMBASSATOR*). Modelacija portreta govori nam o vrsnoj ruci venecijanskog majstora *cinquecenta*. Iako minijature nisu signirane, **Simić - Bulat** (1956:178) smatra da bi autor minijatura mogao potjecati iz kruga slikarske obitelji **Bassano**. Također dolazi do zaključka da su minijature i povelja istovremeno rađene budući da su slova

*senate. Finally, Doge **Nicolo da Ponte**, through his ducala of **23 March 1579**, confirmed to Omiš the return of all its customs privileges. The Commune of Omiš (*Comunita di Almissa*) was represented in the suit by **Dr. Ivan Primoević**, a prominent lawyer and attorney who also composed the Statutes of the City of Omiš, attorney **Mihovil Marin**, and **Vicko Dešković Arbanasović**, of an old Omiš noble family whose members served in various important offices and were envoys and ambassadors of Omiš in Venice. The suit ended finally in 1580.*

Diplomatic, Artistic, and Heraldic Analysis

The ducala is a piece of parchment in rectangular landscape *format, 49 × 67 cm (Fig. 1. All photos before restoration). The title is written in Latin while the text of the inscription, promulgation, narration, disposition, and the final clauses are in the Venetian dialect of Italian. On the reverse a short note is inscribed abstracting the document's content and attested to with the date, the notary signature, and three notary signs (*Ducal Savii zn [?] Nicolo de Ponte alli [?] di Dalmatia con cui fu tagliata la Sentenza dell eccen do [?] Foscarini [?] de [?] Ottobre 1573 rapporto 1 asanzioni di Dazio che godevano li Almissani privileggiati. // Ad 23 Maggio 1579*). The hanging seal has not been preserved.*

The text is framed on three sides (top and both sides) with a lavish early Baroque border decorated with golden and light pink ribbons, among which are grouped warriors' emblems and trophies of European and Ottoman origin, ornamented with laurel branches. In the corners of the frame are painted the coats of arms of the participants in the historic event, within lavish cartouches ornamented with laurel and palm branches and mascarons. In the top left is the coat of arms of Doge Nicolo de Ponte: azure a bridge or with three arches and as many turrets*, the shield topped with a ducal hat –* corno ducale *(Fig. 2); in the top right is the coat of arms of the Commune of Omiš:* azure two arms up to elbows clead gules meeting in the centre, the right one holding a golden cross and the left one a mace *(Fig. 3); and in the centre the coat of arms of Venice: the* lion of St. Mark *within a golden cartouche ornamented with flowering rose branches (Fig. 4).*

Below the arms of the doge and Omiš, vertically downwards on both sides, are the coats of arms of the representatives of the Commune of Omiš (Fig. 5 and 6). To the left is that of Dr. Ivan Primoević: from a base green an apple tree issuant bearing fruits and a snake coiling around it, in the dexter Adam holding an apple and in the sinister Eve*; the design cants the family name* Primoevo*; to the right that of Vicko Dešković Arbanasović:* azure two intervowen snakes with tongues reguardant and in the chief a six-pointed shooting star*. The depiction of the Dešković arms is partially damaged, as the painter originally misplaced the arms – in the top part where the blue paint has peeled off, in place of the star may be seen an underlying layer with the green tree top of the Primoević arms. The coats of arms were painted within richly decorated cartouches topped with mascarons and ribbons bearing the surnames* PRIMOEVO *and* DESCOVICH ALIAS ARBANASSOVICH*.*

*Finally, the text is framed along the bottom with a simple wide golden ribbon, completing the composition. On its ends are painted miniature portraits of Primoević and Dešković next to their arms (sized 8.3 × 8.1 cm). Within the golden frame of the miniatures their names and functions in the suit are inscribed (*ZVANNE PRIMOEVIO DOTTOR ET AMBASSATOR // VICENZO DESCHOVICH AMBASSATOR*). The modelling of the portraits shows the firm hand of a Venetian master of the* cinquecento*. Although the miniatures were not signed, **Simić-Bulat** (1956:178) believes that the author may be from the circle of the **Bassano** family of painters. She also concluded that miniatures and the charter were made contemporaneously, since the lettering within the miniatures' border and that of the main text of the ducala are*

ispisana unutar okvira minijatura jednaka onima u tekstu dukale. Podrobno opisujući modelaciju minijatura ista autorica iščitava i karakter portretiranih osoba. Prije svega opisuje da su odjeveni u „crno do vrata zatvoreno odijelo, s bijelim uskim okovratnikom. Rub rukava također je bijel." Za Primoevićev portret ističe da je „zanimljiva izrazita glava uokvirena prosijedom gustom kosom i bradom. Nad usnama ima brkove također prosijede. Velike crne oči suvereno gledaju", dok kod opisa Deškovića, koji je po godinama znatno mlađi od Primoevića piše da „Kestenjasta kosa i kratka brada uokviruju fino lice mekše modelirano. Dok se na prvoj (op. a. Promojevićevoj) jasno ističe suverena snaga čovjeka, koji umije i zna zapovijedati, iz druge minijature emanira intelektualizam i osjećajnost" (Simić-Bulat, 1956:177).

Iako se ne spominju u tekstu povelje, između portretnih minijatura, na sredini zlatne trake, oslikan je združeni grb dvaju omiških providura (veličine 7 x 6,5 cm) u vrijeme kojih se odvijala dugotrajna i neizvjesna parnica (Slika 7.). U desnoj je polovici grb **Marka Barbarige** koji je vršio dužnost do 1576. (*u srebrnom plava kosa greda u kojoj koračaju tri leoparda, a sa svake strane je prate po tri crne brade*), a u lijevoj njegova nasljednika **Antonija Marinija**, providura od 1578. (*u crvenom srebrna greda koju cijelom dužinom pokriva plava manja greda trostruko valovita*). Grb je oslikan unutar zlatne kartuše koju flankiraju palmine grane, a u njenom se gornjem dijelu nalaze inicijali providura *M.B.* (lijevo) i *A.M.* (desno).

Zanimljiva je činjenica da **Heyer** i **Duišin** nisu imali saznanja o Omiškoj dukali. Heyer naime u svom *Grbovniku plemstva Dalmacije* donosi četiri varijante grba Deškovića sa bjelačkim, morejskim i leopardovim glavama u položaju 2, 1 i anđelom u nakitu (Heyer, 1873: 38, 107, Taf. 27, 60). Duišin pak spominje da postoji osam raznih starih grbova „i na sedam se od njih nalaze po tri dječačke glave i to: pet grbova sa crnačkim glavama, dva s glavama bijelaca, a samo jedan imade leopardove glave; ukras nad kacigom svih tih grbova je anđeo s bodežom u desnoj ruci…" (Duišin, 1938:170). Međutim kad opisuje grb br. 2, čiju sliku donosi u *Zborniku* (*polovljeni, u čijoj se lijevoj polovici nalaze svinute zmije sa zvijezdom iznad glava...*) donosi podatak da se isti „nalazi na potvrdi prov. Balbia iz 1723. g. pod 'conte Descovich nob. De Furiosi' (Isti: 171) te navodi da „polje b. (svinute zmije) predstavlja pridjevak 'Furiosi', jer se ovaj motiv nigdje drugdje ne ponavlja, a možda su ga prisvojili od neke druge porodice" (Isti: 171). Dakle Heyer i Duišin, osim što nisu izravno proučavali teren nisu mogli znati da se u gradu nalaze kameni grbovi obitelji Dešković-Arbanasović isti kao na dukali.

Ulomak reljefa na kojem se nalazi i sačuvani dio Deškovićeva grba uzidan je na kući *Četvrt kralja Slavca 4* (Slika 8.) Vjerojatno je riječ o polovici nadvratnika s kraja XVI. st. Na adresi *Poljički trg 7* u dvorištu kuće iznad ulaznih vrata sačuvan je isti grb s godinom *1600* i inicijaima *MD*, koji vjerojatno pripada **Marku Deškoviću**, pročelniku **bratovštine Sv. Duha** (Slika 9). **Kovačić** (2011:148) uspoređuje taj kameni grb s onim oslikanim na dukali no krivo ga interpretira ne uzimajući u obzir restauratorsku dokumentaciju Simić - Bulat (1956:174) da se ispod plavog inkarnata na mjestu gdje je zvijezda nalazi krošnja stabla što je rezultat slikarske pogreške pri oslikavanju grbova Primoevića i Deškovića. Dakle kameni grbovi Deškovića-Arbanasovića danas se nalaze uzidani na drugim mjestima i nastankom su raniji negoli onaj kojeg navodi Duišin da potječe s potvrde providura **Balbija**. S druge strane grb s inicijalima *MD* i godinom *1600* otvara pitanje determinacije simbola – šesterokrake zvijezde repatice koja se spominje u bibliografiji. Najvjerojatnije je riječ o osmerolatičnom cvijetu

the same. Describing the modelling of the miniatures, the author reads the character of the men portrayed. First of all they are clad in "black up to the neck closed suit with white thin collar. The end of the sleeve is also white." Regarding the Primoević portrait, she highlights that it is an "interesting distinctive head framed with greyish thick hair and beard. The moustache above the lips is also grayish. The large black eyes look supreme". However, when describing Dešković, who was much younger then Primoević, she writes that his "brown hair and short beard frames a fine face modelled more softly. While the first portrait (i.e. Primoević's) clearly expresses the sovereign power of a man who knows how to command, the other miniature emanates intellectualism and sensibility". (Simić-Bulat, 1956:177).

*Although they are not mentioned in the charter text at all, between the two portraits at the middle of the golden ribbon is painted the impaled coats of arms (sized 7 × 6.5 cm) of two governors of Omiš who were in the office during the long and uncertain litigation (Fig. 7). In the dexter half is the coat of arms of **Marko Barbariga**, who served from 1576:* argent in a bend azure three lions passant guardant between six beards sable*; and in the sinister half the arms of his successor, **Antonio Marini**, governor from 1578:* gules on a fess argent a bendlet wavy azure*. The coat of arms is painted within a golden cartouche flanked with palm branches, and inscribed at the top with their initials* M.B. *(dexter) and* A.M. *(sinister).*

*It is interesting to note that neither **Heyer** nor **Duišin** knew of the Omiš Ducala. Heyer, in his* Dalmatian nobility armorial *book provides four variants of the Dešković arms with white men's heads, black men's heads, or lion heads, two above one, and with an angel in the crest (Heyer, 1873: 38, 107, T. 27, 60). Duišin mentions that there are eight various old coats of arms "and seven of them depict boys' heads, i.e. five with black heads, two with white heads, and single one with lion's heads; the crest for all of them being an angel carrying a dagger in his dexter…" (Duišin, 1938:170). However, when describing one of these (arms no. 2, the picture is provided in his* Zbornik*:* impaled, in sinister the snakes with the star...*), he mentions that it is "found in a Governor Balbi charter of 1723 as 'conte Descovich nob. De Furiosi'" (Ibid: 171) and states that "the field b (entangled snakes) represents the attribute 'Furiosi', as such design is nowhere else repeated, and may have been appropriated from some other family" (Ibid: 171). It appears that neither Heyer nor Duišin researched in the field directly and were unaware that there exist in the city stone-carved family arms of Dešković-Arbanasi, the same as in the ducala.*

A part of a relief depicting a preserved part of the Dešković arms is on a house at no. 4 King Slavac Quarter *(Fig. 8). It is probably a half of a traverse from the 16th century. In the yard of the house at* no. 7 Poljica Square*, above the entrance doors the same arms was preserved with the year indicated* 1600*, and the initials* MD*, probably of **Marko Dešković**, chief of **Holy Spirit Fraternity** (Fig. 9). **Kovačić** (2011:148) compares that stone coat of arms with the one painted in the ducala, but misinterprets it, disregarding the restoration documentation by Simić-Bulat (1956:174), that beneath the blue incarnate, where the star was, there is the treetop, result of painter's error when drawing the arms of Primoević and Dešković. Therefore the stone arms of Dešković-Arbanas found today in different buildings are older than the one mentioned by Duišin appearing in the **Governor Balbi** charter. On the other hand the coat of arms with initials* MD *and the year* 1600 *poses the question of the identification of the symbols – the six-pointed shooting star mentioned in the bibliography. It is most probable that it was actually an eight-petalled flower (perhaps a heraldic rose). Unfortunately, the arms in the ducala as well as the details of the relief fragment (traverse) are damaged, preventing a final resolution to the question. The Primoević arms are not found in the old city core, nor those of the*

(heraldička ruža?). Na žalost, grb na dukali, kao i detalj grba na ulomku reljefa (nadvratniku), oštećeni su da bismo isto pouzdano utvrdili. Grb Primoevića ne nalazimo u staroj jezgri kao ni providura koji su tekstualno (Foscarini) i heraldički (Barbarigo, Marini) zastupljeni na dukali. No grb dužda da Ponta uzidan je kao spolija na jugoistočnoj ugaonoj kuli **Turjun**. Vjerojatno se prethodno nalazio na gradskim zidinama ili na providurovoj palači (Slika 10).

Zaključno razmatranje

Prevođenje pravnog teksta u umjetničku i heraldičku formu čini ovu dukalu jedinstvenom. Sažeto i zorno prikazano je tko su stranke u sporu, gdje se i kada odvijao događaj te tko su bili glavni sudionici zbivanja.

U hrvatskoj historiografiji i povijesti-umjetnosti ista se pod imenom *Omiška* ističe kao najstariji primjer portretne minijature u Hrvatskoj. Svakako tomu valja pridodati i činjenicu da je ista heraldički kuriozum budući da su na dokumentu takve vrste, osim grba Mletačke Republike, rijetko oslikavani grbovi dalmatinskih komuna i plemića.

Kao što smo ranije napomenuli, dukale izdavane stranim zemljama likovno su skromnije ukrašavane, a ukoliko su i bile oslikane to je ovisilo o važnosti pravnog spora te političkog događaja vezanog za interese Venecije (npr. za Osmanlijsko carstvo). Osobe koje su željele da se njihove zasluge istaknu privatno bi dali oslikati povelju, a izvedba je ovisila o financijskoj moći naručitelja odnosno angažmanu pojedinog slikara. Budući da je riječ o značajnom događaju za Omišku komunu i pobjedi omiških zastupnika koji su svojim pravnim argumentima obranili stare povlastice, moguće su dvije varijante: ili je sama komuna financirala oslikavanje ove danas jedinstvene povelje ili njezini imućni zastupnici Primoević i Dešković. U oba slučaja, dukala svjedoči o položaju dalmatinskih komuna čiji je ekonomski razvoj ovisio isključio o trgovačkim interesima Venecije te o ulozi domaćega plemstva u društvenom i političkom životu komune. Njezina vrijednost počiva i na činjenici da je na njoj sačuvana heraldička baština grada i njezinih plemenitih stanovnika koji nas svojim likom vraćaju u vrijeme kada se odvijao ovaj povijesni događaj. ■

⑧

⑨

⑩

governors mentioned in the text (Foscarini) or whose arms are depicted (Barbarigo, Marini) in the ducala. However, the coat of arms of Doge Nicolo da Ponte is built in as spolia on the south-eastern corner tower of ***Turjun****. It was probably previously part of the city walls or the governor's palace (Fig. 10).*

Conclusion

The rendering of a legal text in an artistic and heraldic form makes this ducala unique. It concisely and clearly depicts the parties in the dispute, when and where it happened, and who were the main actors.

In the Croatian historiography and art history, the ducala named for Omiš stands out as the oldest example of miniature portraiture in Croatia. Certainly, one should add to that the fact that it is also a heraldic curiosity – as documents of such a kind have rarely been painted, aside from the arms of Venice and the arms of Dalmatian communes and nobility.

As mentioned above, the ducalas issued to foreign countries were more modest artistically, and even if they were painted, their complexity depended on the importance of the legal issue and political event regarding Venetian interests (e.g. for the Ottoman Empire). The individuals who wanted their merits emphasized would arrange privately for the charter's painting, and the design would depend on the financial power of the client, i.e. the engagement of individual painter. As this was certainly an important event for the Omiš Commune and a prominent victory for its representatives who defended the commune's ancient privileges through their legal arguments, two versions are probable: either the commune itself financed the painting of this unique charter, or its wealthy representatives Primoević and Dešković did so. Whatever the case, it testifies today to the status of Dalmatian communes, the economic development of which depended exclusively on the merchant interests of Venice, and of the role of local nobility in the social and political life of a commune. It value lies also in how it preserves the heraldic heritage of the city and its noble inhabitants, who with their figures take us back to the period when the event happened. ■

Duišin, A.V. (1938) *Zbornik plemstva u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Bosni-Hercegovini, Dubrovniku, Kotoru i Vojvodini.* Zagreb: Naklada autora, sv. I: 169-172.

Heyer von Rosenfeld, C.G.F. (1873) *Der Adel des Königreichs Dalmatien.* Pretisak izd.: Nurnberg: Verlag von Bauer und Raspe, 1873. – Zagreb: Golden marketing, 1995.: 38, 58,104,

Kovačić, V. *Crkva i hospital Sv. Duha u Omišu.* U: **Banić, Ivan** (ur.) *Omiški ljetopis.* Omiš: Župa sv. Mihovila arkanđela u Omišu, 6(2011): 136-152.

Omiš i Poljica (2006), **Domljan, Ž.** (ur.). Zagreb : Naklada Ljevak; Omiš: Poglavarstvo Grada Omiša - Zagreb: Grafički zavod Hrvatske: 75-81, 210, 246.

Simić-Bulat, A. (1956) *Omiška dukala.* U: **Fisković, C.** (ur.). *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji.* Split: 10. Izdanje konzervatorskog zavoda Dalmacije u Splitu: 170-178.

Tomić, R. (2006) *Umjetnička baština Omiša.* U: **Domljan Ž.** (ur.). *Omiš i Poljica.* Zagreb: Naklada Ljevak; Omiš: Poglavarstvo Grada Omiša - Zagreb: Grafički zavod Hrvatske: 246-247

Željko Heimer

U susret novoj zastavi Fidžija

Fidži je bivša britanska kolonija koja je 1970. dobila nezavisnost unutar britanske **Zajednice naroda**. Nakon niza državnih udara 1989. proglašena je republika i od tada se s vremena na vrijeme poteže pitanje promjene nacionalne zastave. Naime, pri stjecanju nezavisnosti britanska je tamno plava pomorska zastava s državnim grbom modificirana tako da je usvojena nova zastava istog temeljnog dizajna, ali umjereno svijetlo plave boje "fidžijska plava"), i dalje s *Union Jackom* u uglu, te sa štitom iz grba na slobodnom kraju.

Tako je natječaj proveden već 1990. kada je navodno i izabrano šest rješenja u uži izbor, ali se na tome stalo,[1] a 2005. **Veliki savjet poglavica** (parlamentarno savjetodavno tijelo) raspravljao je o mogućoj promjeni zastave, kojom bi se umjesto štita, na zastavu postavio cjeloviti grb, koji prikazuje i tradicionalni čamac, ratnike i nacionalni moto *Rerevaka na kalou ka doka na tui* (Boj se Boga i poštuj Kralja/Kraljicu), no ni ta promjena nije provedena.[2]

Premijer **komodor Frank** (Josaia Voreqe) **Bainimarama** najavio je moguću promjenu zastave svojim novogodišnjim obraćanjem 2013. „da bi se izrazio nacionalni preporod i osnažnio novi fidžijski identitet i novo povjerenje u Fidžijace na globalnoj sceni". Promjena se trebala dogoditi s usvajanjem novog ustava, kojeg je vojna uprava (koja je došla na vlast pučem 2006.) namjeravala usvojiti tijekom godine. Do promjene zastave nije došlo, a po usvajanju ustava provedeni su izbori u rujnu 2014. Ponovo izabrani premijer je 2. veljače 2015. ponovio svoj plan promjene zastave.[3] Najavio je objavu javnog natječaja i rasprave, a cijeli proces trebao bi biti dovršen do 45. obljetnice nezavisnosti koja se obilježava 10. listopada 2015. Uskoro je, 28. veljače, objavljeno da će 2. ožujka započeti natječaj.[4]

I zaista Nacionalni natječaj za zastavu raspisan je i objavljen u tisku, na plakatima, ali i na vladinim *Facebook* stranicama,[5] s rokom za prijavu 1. svibnja. Natječaj je bio otvoren za sve Fidžijce, a prijedlozi su se mogli poslati klasičnom i elektroničkom poštom kao i predati osobno u uredu vlade. Osobito su bili pozvani da učestvuju mladi i učenici škola, a prihvaćali su se i „neprofesionalni" crteži izrađeni bilo kojom tehnikom. Nakon završetka roka objavljeno je zaprimljeno čak 1430 prijedloga (a razmatrano ih je kasnije i više od 2000).[6] Kako je najavljeno, neće biti objavljen samo jedan „pobjednički" rad, već će se objavljivati više njih.

Sredinom svibnja, u procesu priprema za usvajanje nove zastave, u ubrzanu parlamentarnu proceduru stavljen je prijedlog Zakona o zaštiti zastave (*National Flag Protection Bill*), kojim se propisuju načini uporabe zastave i kazne za prekršaje.[7]

Pred samo zaključenje ovog broja objavljeno je da je ustrojeno 13-člano Povjerenstvo za izbor zastave. Sa zadovoljstvom ističemo da je naš engleski lektor *Grba i zastave*, **Ted Kaye**, imenovan stručnim članom.[8] Tedova

(nastavak na str. 13)

Toward a New Flag of Fiji

Fiji *is a former British colony that gained independence within the* ***Commonwealth*** *in 1970. Following a series of coups, a republic was proclaimed in 1989 and the issue of changing of the national flag has been put forward from time to time ever since. When the independence was obtained, the usual British blue ensign with the state shield in the fly half was modified so that the same flag was adopted, but with the main field being a moderate-light blue ("Fiji Blue"), retaining the Union Jack in the canton and with the shield in the fly.*

A competition was held in 1990, and six designs were selected for the final round, but that effort remained unconsummated,[1] *and in 2005 the* ***Great Council of Chiefs*** *(a parliamentary consultative body) discussed a possible flag change, that would replace the shield with the entire coat of arms, also depicting a traditional boat, warriors, and the motto* Rerevaka na kalou ka doka na tui *(Fear God and honour the King/Queen) but that was not finalized either.*[2]

The Prime Minister, ***Commodore Frank*** *(Josaia Voreqe)* ***Bainimarama****, announced a possibility of the flag change in his 2013 New Year's address "to express national renaissance and strengthen the Fiji identity and a new confidence in Fijians on global stage". The change was to happen with the adoption of a new constitution that the military administration (that gained power with the coup of 2006) intended to adopt by the end of the year. While the new constitution was adopted in September 2013, the flag change did not happen then. However, the first election under the new constitution took place in September 2014, and on 2 February 2015 the recently-re-elected Prime Minister repeated his plan to change the flag.*[3] *He announced a public competition and discussion, and that the entire process would be finalized by the 45th anniversary of independence, 10 October 2015. Soon afterwards, on 28 February, it was announced that the competition would start on 2 March.*[4]

And indeed, the National Flag Competition began and was publicized in the press, on billboards, and on the Government's Facebook *pages,*[5] *with the deadline of 1 May. The competition was open for all Fijians, and proposals could be sent in by regular and electronic mail as well as delivered in person to a government office. It especially called on the youth and school students to participate, and it was acceptable to deliver "unprofessionally" made drawings created in whatever medium. After the deadline passed, it was announced that 1,430 designs were received (eventually over 2,000 were considered).*[6] *As announced, not only the winning design but also others will be published, and it might be interesting to follow the discussion.*

In mid-May, in the preparation process for the new flag, a proposal for the National Flag Protection Bill *was delivered into the parliamentary procedure, to regulate the use of flag and provide penalties for misuse.*[7]

Just before closing of this GiZ issue it was announced that a 13-person Committee was established to select finalist designs from among the proposals. We have the pleasure to say that none other than our English-language editor of Grb i zastava, ***Ted Kaye****, was named as a member of the Committee and its technical advisor.*[8] *Ted's*

(cont. on p. 13)

Ted Kaye s članovima Povjerenstva | *Ted Kaye with Committee members*, Fiji Sun Online, 21.05.2015.

1 According to the Flag Bulletin, reported by Brendan Jones on FOTW, 10 August 1995.
2 Fiji Times story, not avialablke any more from http://www.fijitimes.com/story.aspx?id=32943, reported by Devereaux Cannon, FOTW, 1 December 2005
3 „PM Officially Announces Changes To Fiji Flag", Fiji Sun Online, 3 Febroary 2015, http://fijisun.com.fj/2015/02/03/pm-officially-announces-fiji-flag-will-be-changed
4 „Delana Chairs Flag Committee", Fiji Sun Online, 28 February 2015, http://fijisun.com.fj/2015/02/28/delana-chairs-flag-committee
5 „National Flag Competition", Fijian Government, https://www.facebook.com/FijianGovernment/app_137541772984354
6 „1,430 ENTRIES IN NATIONAL FLAG COMPETITION", The Fijian Government, 01.05.2015, http://www.fiji.gov.fj/Media-Center/Press-Releases/1,430-ENTRIES-IN-NATIONAL-FLAG-COMPETITION.aspx
7 Vijay Narayan: „Laws to protect Fiji flag to be debated in parliament soon", fijivillage.com, 15.05.2015, http://fijivillage.com/news/Laws-to-protect-Fiji-flag-to-be-debated-in-parliament-soon-2sr5k9
8 „PM Announces Flag Committee", Fiji Sun Online, 18 May 2015, http://fijisun.com.fj/2015/05/18/pm-announces-flag-committee; „Committee Starts Selection Process", 21 May 2015, http://fijisun.com.fj/2015/05/21/committee-starts-selection-process; „47 Entries Short-Listed For Final Pick", 22 May 2015, http://fijisun.com.fj/2015/05/22/47-entries-short-listed-for-final-pick; „New Flag For Top Forum?", 25 May 2015, http://fijisun.com.fj/2015/05/25/new-flag-for-top-forum

(nastavak sa str. 9)

Štit koji je ostao nepromijenjen na zastavi i konjskom prekrivaču na reversu velikog pečata, vjerojatno ukazuje na to da je štit sa kosom prugom i šest ljiljana dinastički simbol Kotromanića. Na temelju velikog pečata, izvršena je i rekonstrukcija grba. (Slika 18)

Povratkom na prijestolje 1421. godine, kralj Tvrtko II. mijenja svoj grb prihvaćajući grbovnu reformu kralja Ostoje „na štitu krunu, s tim da joj je dodao i svoj inicijal - veliko slovo T“[19]. Navedeni oblik grba tako nalazimo na srednjem pečatu sa povelje, koju je Tvrtko II. izdao Dubrovniku 2. ožujka 1433. godine. Na njemu je pečatni simbol potpun grb od štita, kacige, vela, krune i perjanice. Štit je sa donje strane sasvim zaobljen, izrazitije nego na prvom Tvrtkovom pečatu, što predstavlja novost i zapravo jedinstvenu pojavu na bosanskim kraljevskim grbovima. Heraldički simbol na štitu je ljiljanova kruna sa jednostavnim dijademom, a ispod nje veliko slovo T, pisano gotičkom uncijalom.“[20] (Slika 19)

Tvrtko II. imao je još i četvrti srednji pečat. Sačuvao se na zavjerenici od 3. lipnja 1444. kojom se **kralj Stjepan Tomaš** obavezuje na prijateljstvo, pomoć i godišnji tribut u novcu **Ivanu Hunjadiju** (Sibinjanin Janko). Ovaj isti pečat nalazi se i na Tomaševoj povelji Mlecima od 15. travnja iste godine, koja se danas čuva u Državnom arhivu u Veneciji.[21] Ovaj pečat predstavlja najbolje očuvan prikaz grba kralja Tvrtka II, te je prema njemu napravljena rekonstrukcija njegovog grba. (Slika 20.) Isti grb možemo vidjeti i na kovanicama iz istog perioda. (Slika 21)

Smrću kralja Tvrtka II. 1443. godine, na prijestolje dolazi Stjepan Tomaš Kotromanić, koji je tijekom svoje vladavine koristio pečate svojeg prethodnika. Ipak, na fragmentima dvaju od tri nadgrobne ploče, koliko ih je nađeno na kraljevskim grobnicama prilikom iskopavanja Bobovca, sačuvani su i heraldički prikazi na štitovima. U jednom slučaju na štitu se nalazi kruna sa monogramom T, i taj grb Pavao Anđelić pripisuje kralju Tvrtku II., dok se na drugom također nalazi kruna, ali sa inicijalima ST, koji su vjerojatno pripadali kralju Stjepanu Tomašu.[22] Takva atribucija izvršena je na temelju inicijala koji se nalaze u štitu, a prema analogijama s Tomaševa novca.[23]

Na novcima Stjepana Tomaša s manjim varijacijama u samoj izvedbi, pojavljuje se potpuni grb s nakitom u obliku buketa, krunom s ljiljanima, kacigom, plaštom i štitom s krunom ispod koje se nalazi inicijal T – preuzet s novca njegova prethodnika Tvrtka II. Na

17a

17b

19a

19b

(cont. from p. 9)

reverse of the great seal, probably indicates that the bend and 6 lilies shield is a dynastic emblem of Kotromanić. The reconstruction is based on the great seal. (Fig 18)

Returning to the throne in 1421, King Tvrtko II changed his arms, accepting King Ostoja's armorial reform, a “shield with a crown, but adding his initial – capital letter T.”[19] Such shield is found on the middle seal from a charter King Tvrtko II issued to Dubrovnik on 2 March 1433. It shows as the entire seal emblem the full arms, composed of a shield, helmet, mantle, crown, and crest. The shield is fully rounded in the base, even more so than in the first Tvrtko's seal, representing in fact a unique phenomenon among Bosnian royal coats of arms. The heraldic symbol in the shield is the fleury crown with a simple diadem, and beneath it a capital letter T inscribed in Gothic Uncial.”[20] (Fig 19)

Tvrtko II had also a fourth middle seal. It is preserved on a charter of 3 July 1444 by which ***King Stephen Tomaš*** *commits friendship, help, and annual pecuniary tribute to* ***John Hunyadi*** *(Hunyadi János). The same seal is found also on Tomaš's charter to Venice of 15 April of the same year, preserved in the State Archives in Venice.[21] The seal has the best preserved depiction of Tvrtko II's arms, according to which it was reconstructed. (Fig 20) The same arms may be seen also on coins from the same period. (Fig 21)*

With death of King Tvrtko II in 1443, Stephen Tomaš Kotromanić sat on the throne; during his reign he continued to use the seals of his predecessor. However, on fragments of two among three grave slabs, found on the royal tombs in the excavations in Bobovac, heraldic depictions on shields are found. In one case there is a crown over the cypher T, that Pavao Anđelić attributes to King Tvrtko II, while the other also shows a crown, but with the cypher ST, probably belonging to King Stephen Tomaš.[22] Such attribution was made based on the initials in the shields and on analogies with Tomaš' coins.[23]

On Stephen Tomaš' coins, with minor variations in style, a full coat of arms appears with a bouquet for the crest, fleury crown, helmet, mantle, and shield bearing a crowned initial T – taken from the coins of his processor Tvrtko II. On the first three versions of the coins the crest, helmet, and mantle are omitted, but on the first and second model coins a new cypher appeared: TMS. The fourth type has the arms without the mantle, while only in the fifth version all the classical heraldic elements are found together. And all those elements are

prve tri vrste novca izostavljeni su nakit, kaciga i plašt, ali se tu, na novcima prve i druge vrste, javlja novi monogram od slova TMS. Novac četvrte vrste odlikuje se grbom kojem jedino nedostaje plašt, da bi se tek na novcu pete vrste svi klasični heraldički elementi našli objedinjeni na istom mjestu. A svi ti heraldički elementi ponovo su zajedno prisutni i na nadgrobnoj ploči Stjepana Tomaša, a taj podatak bi trebao imati i svoju kronološku vrijednost.[24] Prema tome je izrađena rekonstrukcija grba kralja Stjepana Tomaša. (Slika 22)

Posljednji bosanski **kralj Stjepan Tomašević** Kotromanić, tokom svoje vladavine nije koristio vlastite pečate sa posebnim grbom, na temelju kojih bi se mogla napraviti rekonstrukcija njegovog grba. Međutim novac iz vremena kralja Stjepana Tomaševića, predstavlja dobro očuvan izvor za rekonstrukciju njegovog grba. Kruna je ostala i na štitu grba Stjepana Tomaševića, ali je bila nešto drugačije stilirizirana.[25] (Slika 23 i 24) ■

Bilješke/*Notes*:

Ovaj pregledni članak temelji se na izvornom znantsvenom radu FILIPOVIĆ, 2008. Rekonstrukcije grbova na naslovnici su autorove, osim Slike 1a (Wikipedia).

This overview is based on on the original paper by FILIPOVIĆ, 2008. Arms on the cover page reconstructed by the autor, except the Fig 1a (Wikipedia).

1 ANĐELIĆ, 1970: 12. Izrazi u citiranim izvorima: „veo" je plašt, „čelenka" odnosno „perjanica" je nakit (kacige), a „krin" je ljiljan.
2 Idem: 11-10.
3 ANĐELIĆ, 1980: 241.
4 ANĐELIĆ, 1964: 164.
5 Idem: 165;
6 ANĐELIĆ, 1970: 14.
7 SOLOVJEV, 1954: 91.
8 THALLOCZY, 1906.
9 ANĐELIĆ, 1980: 242.
10 Idem: 245.
11 DINIĆ, 1952.
12 ANĐELIĆ, 1980: 216.
13 ANĐELIĆ, 1970: 97.
14 BOJNIČIĆ, 1880: 3, prema prijevodu FILIPOVIĆ, 2010.
15 ANĐELIĆ, 1970: 36.
16 Ibid.
17 Idem: 37 – 38.
18 Idem: 40 – 41.
19 Idem: 40.
20 ANĐELIĆ, 1984:566.
21 ANĐELIĆ, 1970:42-3
22 Idem: 45 – 46.
23 ANĐELIĆ, 1973:102.
24 Idem: 91.
25 ANĐELIĆ, 1970: 47.

20a

21

23

again found on Stephen Tomaš's grave slab – the fact should provide a chronological value.[24] The reconstruction of King Stephen Tomaš's arms was made according to it. (Fig 22)

*The last Bosnian king, **King Stephen Tomašević** Kotromanić, did not use his own particular seals during his reign which that might allow reconstruction of his arms. However, coins from his era represent a well-preserved source for the reconstruction of his coat of arms. The crown remained main element in his arms as well, although it was somewhat differently stylized.[25] (Fig 23 and 24)* ■

Izvori/*Sources*:

ANĐELIĆ, Pavao: *Neka pitanja bosanske heraldike*, Glasnik Zemaljskog muzeja (GZM) n.s. A, sv. XIX, 1964.

ANĐELIĆ, Pavao: *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Djela ANU BiH, knj. XXXVIII, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 23, Sarajevo, 1970, 93; 3.

ANĐELIĆ, Pavao: *Bobovac i Kraljeva Sutjeska, stolna mjesta bosanskih vladara u XIV i XV stoljeću*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1973.

ANĐELIĆ, Pavao: *Krunidbena i grobna crkva bosanskih vladara u Milima (Arnautovićima) kod Visokog*, GZM, n.s. A, sv. XXXIV, 1980.

ANĐELIĆ, Pavao: *Doba srednjovjekovne bosanske države*, u: *Kulturna istorija Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do pada ovih zemalja pod osmansku vlast*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1984.

BOJNIČIĆ, Ivan: *Weiteres über das alte Wappen Bosniens [Zur südslavischen Heraldik]*, Archiv für slavische Philologie, IV/1880.

DINIĆ, Mihailo: *Велики босански златник*, Историјски Часопис, 3 (1951-1952), Београд, 1952.

FILIPOVIĆ, Emir O.: *Heraldički problem vladarskog i državnog grba Bosne prema koncepciji Pave Anđelića*, u: KARAMATIĆ, Marko (ur.): *Zbornik o Pavlu Anđeliću*, Franjevačka teologija Sarajevo, Sarajevo, 2008: 33-55.

FILIPOVIĆ, Emir O. (prev i prir.): *Medo Pucić, Franjo Rački, Ivan Bojničić i Vatroslav Jagić: Kraći prilozi južnoslavenskoj heraldici (1880)*, Bosna Franciscana, Vol. 32, Sarajevo, 2010.

SOLOVJEV, Aleksandar: *Prinosi za bosansku i ilirsku heraldiku*, GZM n.s. A, sv. IXX, 1954.

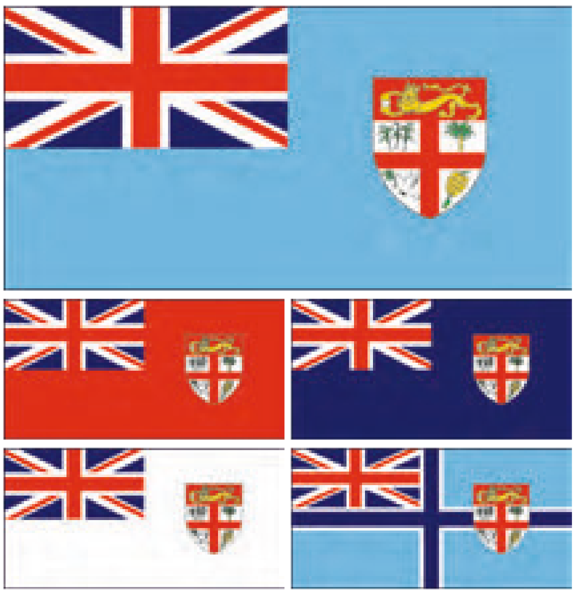
THALLOCZY, Ljudevit: *Istraživanja o postanku bosanske banovine sa naročitim obzirom na povelje koermendskog arkiva*, GZM, 18(1906), str. 401-444.

(nastavak sa str. 15)

Fidži

ekspertiza, ukoliko je poslušaju, garancija je da će nova zastava biti visoke veksilografske kvalitete i sa zanimanjem ćemo pratiti razvoj događaja. Povjerenstvo je izabralo 23 rješenja za javnu raspravu.

Ne samo to, nego nas veksilologe kopka i pitanje što će se desiti s pomorskim zastavama u skladu s britanskom tradicijom inačice nacionalne zastave: crvena (trgovačka), plava (državna) i bijela (vojnopomorska), a postoji i zastava civilnog zrakoplovstva, svijetloplava s bijelo obrubljenim plavim križem. Hoće li ih nova zastava potpuno zamijeniti ili će se na temelju takve tradicije stvoriti nove pomorske inačice nove zastave? ■

Fiji

(cont. from p. 15)

expertise, if they are going to listen to him, is a guarantee that the new flag shall be of the highest vexillographic quality and we shall be looking forward to the results. The Committee has apparently selected 23 designs for the Fijian public to consider.

However, we vexillologists are also intrigued by the question: What is going to happen with the maritime ensigns, in the British tradition the versions of the national flag: red (merchant), blue (state), and white (naval)? Also there is the civil air ensign, light blue with a white fimbriated dark blue cross. Shall the new flag replace them all or shall there be new versions created based on that tradition? ■

Marin Buovac

Vojna oznaka Brigade dr. Ante Starčević Gornji Vakuf iz Uskoplja

Ususret obilježavanju 119. obljetnice smrti **dr. Ante Starčevića**, u organizaciji **Hrvatske stranke prava *dr. Ante Starčević*** otvorena je, u suradnji sa **Narodnim muzejom Zadar** i **Znanstvenom knjižnicom Zadar**, u prostorijama **Gradske lože** u Zadru **20. veljače 2015.** izložba slika, postera, knjiga, arhivskog, filatelističkog, numizmatičkog i ostalog kolekcionarskog materijala pod nazivom *Dr. Ante Starčević – Otac domovine*. Među nizom zanimljivih se izložaka posebno isticala vojna oznaka za rukav pod eponimnim imenom *Brigada dr. Ante Starčević – Gornji Vakuf*.

Oznaka ima oblik tzv. štita poput lire, a koji prati oblik središnjeg grba u njoj. Hrvatski grb u takvom obliku, nadvišen vodoravnim pleterom, pojavljuje se u Hrvatskoj u kolovozu 1990. kao oznaka za kapu **Prvih hrvatskih redarstvenika**, a već krajem 1990. ona je u praksi zamijenjena novom oznakom u međuvremenu usvojenog grba Republike Hrvatske. No, ovaj oblik grba ubrzo se počinje koristiti od strane hrvatskih postrojbi u Bosni i Hercegovini, početkom 1992. i kao grb **Hrvatske zajednice Herceg-Bosne** (HZHB), a 28. kolovoza 1993. usvojen je kao grb **Hrvatske Republike Herceg-Bosne**.

Središnji štit u oznaci sadrži šahirani uzorak od 25 crvenih i bijelih (srebrnih) polja, koje slijede taj grb, a postavljen je u sredinu trobojnog polja, koje predstavljaju boje hrvatskog barjaka. Unutar šahiranog polja prikazan je lik Dr. Starčevića u poprsju.

Troredni natpis, dva reda iznad i jednim ispod, imenuje brigadu te je smješta prostorno u Gornji Vakuf u kojem je djelovala. Istovjetni znak koristio se i s donjim natpisom *Uskoplje*, kako su Hrvati uskoro počeli nazivati općinu i mjesto.

Odlukom **Mate Bobana**, predsjednika HZHB, ustrojeno je 3. prosinca 1992. **Domobranstvo** kao posebni dio **Hrvatskog vijeća obrane** (HVO), oružanih snaga HZHB. Ustrojeno je na teritorijalnom načelu, a u njegov sastav su ušle sve pričuvne postrojbe. Organizacijski su brigade HVO-a bile ustrojene na modificiranom predlošku organizacije rezervnih brigada tipa "R" u bivšoj JNA, a prema tom su rasporedu bile i opremane i imale planski sastav od 2841 pripadnika. Međutim, u pravilu nikada nisu uspijevale dostići predviđenu veličinu. Kao lake pješačke brigade bile su organizirane u tri ili četiri pješačke bojne, s minimalnom strukturom borbene i logističke potpore. Svaka pješačka bojna (bataljon) sastojala se od pet pješačkih satnija (četa), izviđačkog, protutenkovskog, pratećeg i logističkog voda te komunikacijskog odjela. Tako je bila organizirana i Brigada Dr. Ante Starčević iz Gornjeg Vakufa – Uskoplja, koja je odigrala ključnu ulogu na prostoru srednje Bosne.

Dr. Ante Starčević rođen je 23. svibnja 1823. godine u **Velikom Žitniku** blizu **Gospića**. Školovanje je započeo u Lici, a nastavio u **Zagrebu**, **Senju** i **Pešti**, gdje doktorira filozofiju. Zajedno s **Eugenom Kvaternikom** 1861. osniva **Stranku prava**. Tada i postaje bilježnik **Riječke županije**, a kasnije i zastupnik u **Hrvatskom saboru**. Tamo odlučno iznosi svoje stavove o neizbježnosti raskida Hrvatske s **Austrougarskom**, jer je smatrao da neće imati budućnosti ako ne bude samostalna. U Saboru je izrekao i znamenitu rečenicu: *Mi hoćemo Hrvatsku u kojoj će vladati samo Bog i Hrvati!* Kada je 1868. sklopljena **Hrvatsko-ugarska nagodba**, Starčević je objavio *Naputak za pristaše Stranke prava*. Stranka je prava neprestano jačala i 1884. postala vodeći politički čimbenik u Hrvatskoj. Iako je neformalno ostao vođa pravaša, svoje je mjesto nakon 1892. prepustio mlađim kolegama. Do raskola u Stranci dolazi 1895. pa u već poodmakloj dobi s **Eugenom Kumičićem** i **Josipom Frankom** osniva **Čistu stranku prava**. Još za života nazvan je – kao politički vođa i glavni ideolog hrvatskog nacionalizma, *Ocem Domovine*. Umro je u Zagrebu, 28. veljače 1896. godine, a po osobnoj je želji pokopan u zagrebačkim **Šestinama**.

Military Insignia of the Gornji Vakuf Dr Ante Starčević Brigade from Uskoplje

*In anticipation of the 119th anniversary of the death of **Dr Ante Starčević**, the **Croatian Party of Rights** Dr Ante Starčević opened an exhibition on **20 February 2015** in cooperation with the **National Museum Zadar** and the **Scientific Library in Zadar**. On the premises of the **City Lodge** in Zadar, the exhibition, entitled* Dr Ante Starčević – Father of the Homeland*, displayed pictures, posters, books, archives, and philatelic, numismatic, and other collectibles. Among the many interesting exhibits, a military insignia shoulder patch of the eponymously named* Brigade Dr Ante Stračević – Gornji Vakuf *was particularly interesting.*

*The insignia has a so-called lyre-shaped shield, following the shape of the central coat of arms within it. The chequy shield in this shape, topped with a horizontal triple-wattled bar, first appeared as the headgear emblem of the **First Croatian Policemen** in August 1990; by the end of 1990 it was replaced in practice with the new coat of arms of the Republic of Croatia, which had been adopted in the meantime. However, this shield shape was soon taken up by the Croatian units in Bosnia and Herzegovina, and in early 1992 it was adopted as the coat of arms of the **Croatian Community of Herzeg-Bosnia** (HZHB), and on 28 August 1993 as the coat of arms of the **Croatian Republic of Herzeg-Bosnia**.*

The central shield in the insignia contains the same 25 red and white (silver) chequy fields, set in the centre of a horizontal tricolour field, representing the Croatian flag. The figure of Dr Starčević is depicted on the chequy shield.

The inscription in two rows above and one below names the Brigade and locating it geographically in Gornji Vakuf, where it was active. The same emblem was also used with the inscription Uskoplje *in the base, the name the Croats soon gave the town.*

*HZHB president **Mate Boban** decided on 3 December 1992 to establish the **Home Defence** as a separate part of the **Croatian Defence Council** (HVO), the armed forces of the HZHB. The Home Defence was structured on territorial lines, including all reserve units. The HVO brigades were based on the modified model of the type "R" reserve brigades of the former Yugoslav People's Army, and they were equipped and manned to a planned 2841 troops. However, they never managed to reach the planned size. As light infantry brigades, these were organized in three or four infantry battalions, with a minimal combat and logistic support structure. Each battalion was composed of five infantry companies, a reconnaissance, antitank, support, logistics platoon, and a signal section. So, too, was the Dr Ante Strarčević Brigade of Gornji Vakuf – Uskoplje, which played a key role in the area of central Bosnia.*

*The Brigade's namesake, the Croatian politician Dr Ante Starčević, was born on 23 May 1823 in **Veliki Žitnik** near **Gospić**. He started school in Lika, continuing in Zagreb, Senj, and Pest, where he earned a doctorate in philosophy. In 1861, together with **Eugen Kvaternik**, he established the original Party of Rights. In the same era he became the notary of **Rijeka County** and eventually a member of the **Croatian Parliament**. There he resolutely promoted his views on Croatia's inevitable breakaway from **Austria-Hungary**, believing that it would have no future unless independent. He made a famous proclamation:* We want Croatia to be ruled only by God and Croats! *When the **Croatian-Hungarian Compromise** was signed in 1868, Starčević wrote* Guidebook for the Party of Rights Adherents*. The party grew in strength and by 1884 became a leading political factor in Croatia. Although he gave up his position in 1892, he remained an informal party leader. In 1895 the party fractured, and although in his old age, he established the **Pure Party of Rights**, with **Eugen Kvaternik** and **Josip Frank**. As the political leader and main ideologist of the Croatian national movement, during his lifetime he was called the* Father of the Homeland*. He died in Zagreb on 28 February 1896 and according to his wishes he was buried in **Šestine**, a suburb of Zagreb.*

Željko Heimer

Countryballs

Countryball, odnosno u množini *countryballs*, internetski je **mim** kratkih stripova i karikatura koji koristi nacionalne (i druge) zastave za ismijavanje nacionalnih stereotipova i međunacionalnih odnosa. *Internet meme* odnosno internetski mim aktivnost je, koncept, slogan ili medijski isječak koji se širi internetom od osobe do osobe oponašanjem (mimikrijom, odakle naziv). Koncept mima poznat je u antropologiji i prije pojave interneta (čiji su najbolji primjer vicevi), ali se popularni mimovi dolaskom društvenih mreža šire mnogo brže nego ikada, i to globalno.

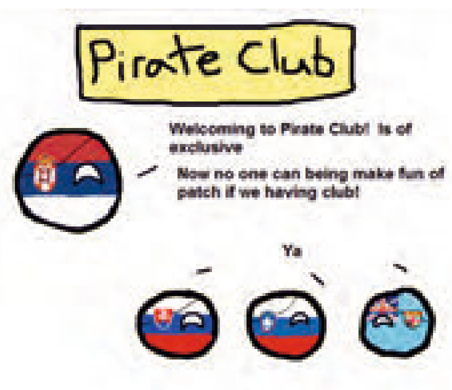
Countryballs su nastali 2009. kao svojevrsni „rat“ između poljskih i njemačkih članova nekih internetskih društvenih mreža (stoga se ponekad još i naziva *Polandball*, čak i kad više nema veze s poljskim temama), no danas se razvio u vrlo široko popularan karikaturalni stil kojeg prate milijuni korisnika na mnogim web stranicama diljem svijeta, među kojima su vjerojatno najpoznatiji *Facebook*, *Instagram* i *9gag*. Stripovi Countryballsa nemaju određenog autora, već ih u pravilu može izrađivati svatko s vrlo rudimentarnim poznavanjem računalnog crtanja, a postoje mnoge stranice na internetu koje su „specijalizirane“ za određene nacionalne ili regionalne teme, kao što je Bosniaball koju donosimo u primjeru.

Likovi countryballsa su grubo nacrtani krugovi, uz pokoji izuzetak drugog oblika, obojeni u bojama nacionalne zastave koji predstavljaju stereotipnu „personu“. Dijalozi između persona raznih nacija u pravilu su na namjerno iskvarenom engleskom jeziku i korištenjem internetskog žargona.

Dio kulturologa pozdravlja koncept kojim u pravilu svatko može izraziti osobne stavove o rasi, vjeri i povijesti, osobito vezanim za nacionalne konflikte, pa čak, ili upravo unatoč tome, što su zapleti stripova često „prosti, nepristojni, rasistički, uvredljivi ili naprosto potpuno glupi“ (Oleksiak, Wojciech: *Polandball – A Case Study*, Culture.pl, Adam Mickiewicz Institute). Stripovi su gotovo redovito na rubu ili zapravo daleko preko ruba političke korektnosti, što doprinosi širokoj privlačnosti. Nije neobično da se svatko može naći pogođen kojim stereotipnim fenomenom koji countryballs ismijavaju. Široki raspon njihovih kreatora naravno rezultira time da i nisu svi primjerci najuspjeliji, no zato ih ima itekako dubokoumnih i višeslojnih, koji imaju kulturnu vrijednost najboljih viceva o Muji i Hasi, ili kojem god drugom sličnom timu kojem se društveni mimovi ismijavaju.

Countryball *(pl.* countryballs*) is an Internet* **meme** *(read* mi:m*) of short comics and cartoons using national (and other) flags to make fun of national stereotypes and international relations. An* Internet meme *as an activity, concept, slogan, or media clip spreading through the Internet from person to person by imitation (mimicry, hence the name). The concept of a meme was known in anthropology before the Internet, but with the advent of social networks, popular memes are spreading globally and faster than ever.*

Countryballs *started in 2009 as kind of "war" between Polish and German members of Internet social networks (therefore it is also still known as* Polandball*, even when it no longer relates to Polish issues), and has evolved today into a very widely popular caricature style followed by millions of users on numerous web sites around the world, such as* Facebook*,* Instagram*, and* 9gag*. Countryball cartoons have no particular author, but may be produced by anyone with even rudimentary knowledge of computer-aided drawing. There are numerous websites "specializing" in particular national or regional topics, such as* Bosniaball*, from which we give an example.*

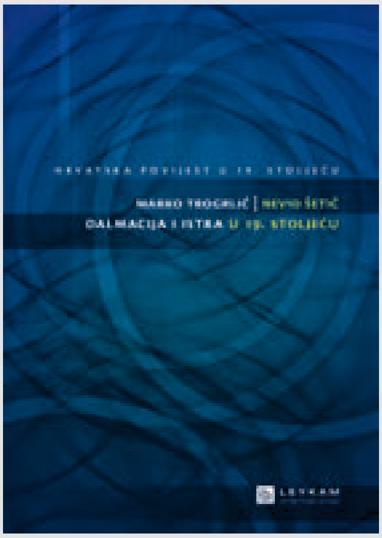
The Countryballs characters are roughly drawn circles (infreqently in other shapes), depicted in the colours of national flag, representing a stereotyped "persona". The dialogues among the personas of various nations occur, as a rule, in broken English and use Internet slang.

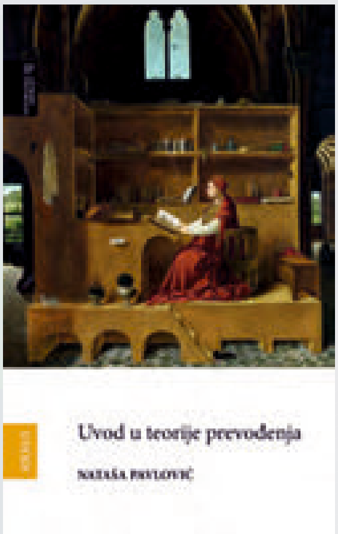
Some culturologists welcome this medium where anyone may express his personal views on race, religion, and history, especially regarding national conflicts, even – or indeed in spite of – their often being "rude, impolite, racist, abusive, or just plain dumb" (Oleksiak, Wojciech: Polandball – A Case Study*, Culture.pl, Adam Mickiewicz Institute). The comics are usually on the edge, or in fact far over the edge, of political correctness, adding to their wide attractiveness. It is not unusual that people are hurt by stereotypes ridiculed by the countryballs. And because their creators' talents range widely, not all examples successful, however a number of them are profound and layered, with the cultural value of the best ethnic jokes popular in every culture, being beloved social memes.*

LEYKAM international

s ponosom predstavlja nove naslove u 2015. godini u svojim bibliotekama **Hrvatska povijest** i **Uvodi**

*proudly presents new titles in 2015 in the series **Croatian History** and **Introductions***

BIBLIOTEKA ***HRVATSKA POVIJEST*** Urednik **Neven Budak**

- PRAPOVIJEST HRVATSKIH ZEMALJA
  1. HRVATSKE ZEMLJE OD STARIJEGA KAMENOG DO BAKRENOG DOBA
  2. HRVATSKE ZEMLJE OD BRONČANOG DO MLAĐEGA ŽELJEZNOG DOBA
- POVIJEST HRVATSKIH ZEMALJA U ANTICI
  1. POVIJEST HRVATSKIH ZEMALJA U ANTICI DO CARA DIOKLECIJANA
  2. POVIJEST HRVATSKIH ZEMALJA U KASNOJ ANTICI OD DIOKLECIJANA DO JUSTINIJANA
- POVIJEST HRVATSKIH ZEMALJA U SREDNJEM VIJEKU
  1. HRVATSKE ZEMLJE U RANOM SREDNJEM VIJEKU
  2. HRVATSKA, DALMACIJA I ISTRA U RAZVIJENOM I KASNOM SREDNJEM VIJEKU
  3. SLAVONIJA U RAZVIJENOM I KASNOM SREDNJEM VIJEKU
- HRVATSKA POVIJEST U RANOME NOVOM VIJEKU
  1. HRVATSKA I SLAVONIJA U RANOME NOVOM VIJEKU
  2. HRVATSKO-SLAVONSKA VOJNA KRAJINA I HRVATI POD VLAŠĆU OSMANSKOGA CARSTVA U RANOME NOVOM VIJEKU
  3. DALMACIJA, DUBROVNIK I ISTRA U RANOME NOVOM VIJEKU
- HRVATSKA POVIJEST U 19. STOLJEĆU
  1. BANSKA HRVATSKA I VOJNA KRAJINA OD PROSVIJEĆENOG APSOLUTIZMA DO 1848. GODINE
  2. BANSKA HRVATSKA I VOJNA KRAJINA OD 1848. DO 1918.
  3. DALMACIJA I ISTRA U 19. STOLJEĆU
- HRVATSKA POVIJEST U 20. STOLJEĆU
  1. HRVATSKA POVIJEST 1918. - 1945.
  2. DALMACIJA 1918. - 1939.
  3. ISTRA I RIJEKA U PRVOJ POLOVICI 20. STOLJEĆA (1918. - 1947.)
  4. HRVATSKA 1945. - 1991.
- REPUBLIKA HRVATSKA

BIBLIOTEKA ***UVODI*** Urednik **Boris Senker**

- UVOD U ANTROPOLOGIJU IZVEDBE. KOME TREBA KAZALIŠTE?
- UVOD U ČITANJE LIRIKE
- UVOD U DJEČJU KNJIŽEVNOST
- UVOD U FEMINISTIČKU KNJIŽEVNU KRITIKU
- UVOD U FILOZOFIJU IZVEDBE
- UVOD U HRVATSKU KRATKU PRIČU
- UVOD U KLASICIZAM
- UVOD U KULTURNU GEOGRAFIJU
- UVOD U NARATOLOGIJU
- UVOD U POVIJEST HRVATSKOG IGRANOG FILMA
- UVOD U POVIJEST KNJIGE
- UVOD U PRAPOVIJESNU ARHEOLOGIJU
- UVOD U PSIHOANALIZU: EDIP, HAMLET, JEKYLL/HYDE
- UVOD U PSIHOANALIZU: OD EDIPSKE DO NARCISTIČKE KULTURE
- UVOD U ROMANTIZAM
- UVOD U STUDIJ POVIJESTI. HISTORIOGRAFSKI PRAKTIKUM
- UVOD U SUVREMENU TEATROLOGIJU I.
- UVOD U SUVREMENU TEATROLOGIJU II.
- UVOD U TEORIJE PREVOĐENJA

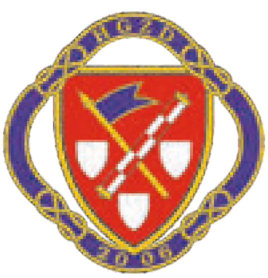

LEYKAM international

www.leykam-international.hr
info@leykam-international.hr
Ilica 42, 10000 Zagreb

Grb i zastava 2006. - 2014.

Najave kongresa:

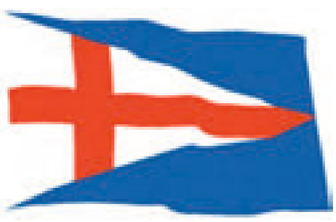

26th International Congress of Vexillology
Sydney, Australia
31 Aug - 4 Sep 2015
www.icv26.com.au

32nd International Congress of Heraldic and Genealogical Sciences
Glasgow, Scotland
10 – 13 Aug 2016
www.congress2016.scot

27th International Congress of Vexillology
Greenwich, London, England
7 – 11 Aug 2017
www.flaginstitute.org